

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1647 januari-juni

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:

Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1647 januari-juni
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>

Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl

© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019

18 februari 2019

MARIN MERSENNE (PARIJS)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
3 JANUARI 1647
4510

Antwoord op Huygens' brief van 23 december 1646 (**4503**).

Samenvatting: Mersenne denkt dat Huygens wel in staat is een motet voor Rome te componeren dat hij dan wel wil vergelijken met dat van 'Goberts collega.' Het verheugt hem dat D'Avril als zangleraar bevalt. Hij informeert naar Stoeffken. Hij verwacht dat Ballard na Driekoningen met het drukken van Huygens' *Pathodia* zal beginnen. Verder schrijft hij over natuurwetenschappelijke zaken: lantaarns, boeken over sterrenkunde (van Hevelius, Fontana en Van Langeren) en natuurkunde (van Mousnier).

Bijlage: inhoudsopgave van *Selenographia* (Hevelius 1647).

Verstuurd samen met Goberts brief aan Huygens van 4 januari 1647 (**4511**). Mersenne schreef opnieuw op 12 januari 1647 (OC 1, nr. 27, pp. 59-60; Worp 4, nr. 4518, p. 373; Waard 15, nr. 1585, pp. 42-45). De onderhavige brief werd door Huygens beantwoord op 14 januari 1647 (**4520**).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 16x21cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 1, nr. 24, pp. 47-49: volledig.

— Worp 4, nr. 4510, p. 370: samenvatting.

— Waard 15, nr. 1581, pp. 17-20: volledig.

Namen: Apollonius; Archimedes (= Christiaan Huygens); Robert Ballard; Frederik Willem van Brandenburg; D'Avril; René Descartes; Francesco Fontana; Galileo Galilei; Gelo (tiran van Syracuse); Thomas Gobert; Jacobus Golius; Christiaan Huygens; Michaël Florentinus van Langeren; Louise Henriëtte van Nassau; Marco Polo; Claude Richard; Walter Rowe; Dietrich Stoeffken.

Plaatsen: Brussel; Madrid; Napels; Polen; Rome.

Titels: *Delle meraviglie del mondo* (Marco Polo); *Novæ caelestium terrestriumque rerum observationes* (Fontana 1646); *Plenilunii lumina Austriaca Philippica* (Langeren 1645); *Pathodia*; *Philosophiæ tomus primus* (Mousnier 1646); *Selenographia* (Hevelius 1647).

Glossarium: chante (zanger); joueur (speler); musicien (musicus); musique (muziek); pièce (muziekstuk); viole (viola da gamba).

Transcriptie

Monsieur,

C'est à ceste fois que je suis opprimé des courtoisies de Monsieur vostre fils, qui s'est surpassé soy-mesme, et auquel je ne respons pas à ce voyage, parce que son traité mérite d'estre stabulé plus longtemps que le premier, qui a quelque chose de plus disputable. Je ne croy pas, s'il continue, qu'il ne surpasse quelque jour Archimède, cousin du Roy Gélon. Quant à vous, je ne doute pas que vous n'ayez l'esprit assez libre pour faire vostre pièce de musique pour Rome. Et *si nullus liber nisi sapiens*, et que *omnis sapiens liber*, il me sera aysé de demonstrier que vous estes libre, et que nulle affaire n'est capable de vous empescher, mais seulement de vous récréer.

Je suis bien aysé que nostre chante vous contente en quelque sorte. Je m' imagine qu'il sera tousjours modeste et retenu.

J'attens vostre jugement d'entre les 2 pièces des 2 collègues. Je voudrois qu'ils voulussent s'estudier à faire parler la lettre avec son emphase, car, que vous dites pour la politesse de la conversation, ils l'ont, et, comme ils sont tous 2 jeunes, ils peuvent aysément se perfectionner.

Toutes nos lanternes sourdes sont comme la vostre. Le vent ne peut les estendre à raison que l'air intérieur tient bon, qui, ne voulant pas sortir, le vent n'y peut entrer, non plus comme dans vostre chambre qui n'a qu'une fenestre ouverte, la porte estant fermée.

Je viens de recevoir le 1^r feuillet d'un livre qui s'imprime en Pologne, et qui doit estre achevé ce printemps. Je vous prie de l'envoyer à Monsieur vostre fils avec mes baisemains. En attendant que je luy escrive, il pourra la monstrer à ses amis de Leyden. | b |

L'on m'a aussi escrit de Rome que Fontana, l'excellent lunetier de Naples a publié ses observations célestes, faites avec ses grandes lunettes de 15 et 20 pieds de long, et que Frère Valangren de Bruxelles fait imprimer les siennes.

Il faut que vous vous résolviez de faire donner une demie pistole pour 2 volumes in 4° d'une nouvelle philosophie, dont le premier est la logique démontrée et le second la première partie de la physique, qui appartient aux mouvemens, tant naturels que violents, tant simples que composez d'un ou plusieurs plans ou directions; il y a 10 livres. L'opinion de vostre fils de la cheute des graves, c'est-à-dire celle de Galilée, par nombres impairs 1, 3, 5, etc. y est combatue. Et il y a un traité particulier des centres de percussion à la fin. Si je peux faire baler dez demain ce second volume pour vous l'envoyer après tout entier avec le Sieur Tassin, espiant l'occasion et la commodité pour vous le faire tenir, mais seulement les 2 ou 3 feuillets où sont les centres de percussion, je vous l'envoyeray avec cette lettre, car je brusle d'envie que Monsieur vostre fils le voye, ce traité, et qu'il l'examine. Peut-estre que l'envie luy en prendra à luy-mesme de le mieux démonstrer, ou du moins il pourra le faire voire à Monsieur des Cartes, qui y a desjà travaillé, et qui a jugé qu'il est impossible de la trouver par aucunes figures et ratiocinations. ²En ce petit traité l'auteur prétend les avoir desterminez par raison et démonstration. Certainement je seray ravi d'avoir le jugement de ce livre de mobiles, tant de vostre fils, puisqu'il y est attaqué en son opinion, que de Monsieur des Cartes, sur qui vous avez assez de pouvoir d'en impétrer le jugement sur les points principaux, particulièrement sur ce qu'il prétend démonstrer la raison à priori de la reflexion et de ce qu'elle se fait à angles égaux avec l'incidence. Vous y trouverez pourquoy et quand les fauxbons se font par les bales des tripots, ce qui arrive aux chocs des boulets. Les unes avec les autres sont frapés obliquement, ou perpendiculairement, etc. | c | Pleust à Dieu que vostre fils voulust démonstrer tout ce qui y est à sa manière plus noble, car je crains bien qu'il s'y trouve quantité de paralogismes. ¹! BXPT *tamen*, jusques aux examens.

Vous ne me dites rien de vostre admirable musicien et joueur de viole de vostre excellent mariage. Parce qu'ils n'ont pas repondu à vostre attente?

Si vostre Golius ne se haste de faire imprimer l'Apollonius, il court risque d'estre devancé par un Jésuiste de Madrid, Comtois de nation, qui y enseigne les mathématiques et qui le promet. Le reste au voyage suivant, car il suffit pour cette 1re fois de la nouvelle année que je vous souhaite *ad multos annos*, celuy qui est si fort

vostre très-affectionné serviteur
Mersenne Minime.

Ce 3 de l'an 1647.

Je suis bien ayse que vous ayez escrit au Sieur Gobert, car il a plus de puissance sur la paresse de Sieur Ballard que moy. Il est encore icy feste, aujourduy, de Sainte Genefiefve, Patrone de Paris. Je croy qu'il commencera enfin après les Roys et que ne toucha d'un doigt.

J'ay enfin acheté icy un *Fra Polo*, où je ne trouve pas tant de merveilles que je m'imaginois.

1. <feuillets>.

2. <En ce petit ... et démonstration.> door Huygens overgeschreven direct boven het origineel.

Vertaling

Mijnheer,

Deze keer ben ik bedolven onder de ³attenties van mijnheer uw ⁴zoon, die zichzelf heeft overtroffen. Ik ga daarop met deze ⁵postzending niet in, omdat zijn ⁶traktaat beter bezonken moet zijn dan het ⁷eerste, waarover gemakkelijker valt te discussiëren. Ik denk dat hij, als hij zo doorgaat, eens Archimedes, neef van koning Gelo, zal voorbijstreven. Wat u betreft twijfel ik er niet aan dat uw geest vrij genoeg is om uw muziekstuk voor Rome te maken. En ⁸alleen de wijze is vrij,¹ en omdat ⁹elke wijze vrij is,¹ zal het voor mij gemakkelijk zijn om aan te tonen dat u vrij bent en dat geen enkele zakelijke beslommering in staat is om u tegen te houden, slechts om u nieuwe kracht te geven.

Ik ben tevreden dat onze Franse ⁸zanger u min of meer bevalt. Ik veronderstel dat hij nog steeds bescheiden en ingetogen is.

Ik wacht op uw vergelijkende beoordeling van de twee stukken van de twee ⁹collega's. Ik zou graag zien dat zij bereid zouden zijn zich erop toe te leggen de tekst [van de muziekstukken] te laten spreken met zijn uitdrukingskracht, want wat u zegt over de verfijning van de wijze van spreken, die hebben zij, en, aangezien zij beiden jong zijn, kunnen ze zich [daarin] gemakkelijk vervolmaken.

Al onze lantaarns zijn zoals de uwe, [namelijk] dievenlantaarns. De wind kan ze niet doven, omdat de lucht erin blijft en de wind buiten houdt, net als in uw kamer, wanneer er slechts een raam openstaat en de deur gesloten is.

Ik ontving zojuist het eerste vel van een ¹⁰boek dat in Polen wordt gedrukt, en dat deze lente moet zijn verschenen. Ik verzoek u dat aan mijnheer uw ¹¹zoon [door] te sturen, met mijn groeten. In afwachting van mijn schrijven kan hij dat al aan zijn vrienden in Leiden tonen.

Men schrijft mij tevens uit Rome dat [Francesco] Fontana, de voortreffelijke lenzenmaker uit Napels, zijn observaties van de hemel, welke hij heeft gedaan met zijn grote kijkers van 15 en 20 voet lang, heeft ¹²uitgegeven en dat broeder [Michaël Florentinus] van Langeren de ¹³zijne te Brussel laat drukken.

U dient te beslissen of u een halve ¹⁴pistool wilt uitgeven voor twee ¹⁵delen in quarto van een nieuwe filosofie, waarvan het eerste deel een exposé over de logica omvat, en het tweede deel de beginselen van de natuurkunde, waarin ¹⁶natuurlijke en aangestoten bewegingen, enkelvoudige en samengestelde, in verschillende vlakken en richtingen, worden behandeld; het geheel omvat tien boeken. De mening van uw zoon over de val van de gewichten, dat wil zeggen, die van [Galileo] Galilei, volgens de oneven getallen 1, 3, 5 enzovoorts, wordt erin aangevallen. En aan het einde is er een afzonderlijke verhandeling over de zwaartepunten. Als ik morgen het tweede deel ervan kan halen, om u die dan in zijn geheel toe te sturen via de heer [Nicholas] Tassin, die nauwlettend zal uitkijken naar een goede gelegenheid om het u te doen

3. Christiaan Huygens aan Mersenne, 23 december 1647 (OC 2, nr. 23b, pp. 557-558; Waard 14, nr. 1576, pp. 696-699), vergezeld van een drievoudige bijlage (OC 1, nrs. 21-22, pp. 35-44; Waard 14, nr. 1576, Aangangsel, pp. 700-716).

4. Christiaan Huygens.

5. Mersenne antwoordde Christiaan op 8 januari 1647 (OC 1, nr. 25, pp. 50-56; Waard 15, nr. 1583, pp. 24-39).

6. De bijlagen van diens brief aan Mersenne van 23 december 1646 (OC 2, supplement nr. 23b, pp. 557-558; Waard 14, nr. 1576, pp. 696-699).

7. Christiaan Huygens aan Mersenne, 28 oktober 1646 (OC 1, nr. 14, pp. 24-28; Waard 14, nr. 1543, pp. 567-573).

8. D'Avril.

9. Namelijk de ongenoemde katholieke kerkmuziekcomponist, collega van Gobert genoemd in Huygens' brief aan Mersenne van 23 december 1646 (4503), en hier Huygens zelf als componerende collega van Gobert.

10. Joannes Hevelius, *Selenographia* (Danzig 1647).

11. Christiaan Huygens.

12. Francesco Fontana, *Novæ caelestium terrestriumque rerum observationes* (Napels 1646).

13. Michaël Florentinus van Langeren, *Plenilunii lumina Austriaca Philippica* (Brussel 1645).

14. Een pistool is een Spaans goudstuk (waarvan de Franse Louis d'or een imitatie is) ter waarde van ongeveer f 8:10; een halve pistool is dus f 4:5.

15. Pierre Mousnier, *Philosophiae tomus primus et Tractatus physicus de motu locali; cuncta excerpta ex prælectionibus Hon. Fabry* (Lyon 1646).

16. Dat wil zeggen, de beweging van vallende lichamen onder invloed van de zwaartekracht.

toekomen, zal ik de twee à drie vellen waarin de zwaartepunten worden behandeld met deze brief ¹⁷opsturen, want ik brand van verlangen dat mijnheer uw zoon deze verhandeling onder ogen krijgt, en dat hij die bestudeert. Wellicht zal hij zin krijgen om zelf een betere methode op te stellen, en hij kan het tenminste laten zien aan de heer [René] Descartes, die aan dat [onderwerp] reeds heeft gewerkt, en die heeft geoordeeld dat het onmogelijk is deze [zwaartepunten] met [slechts] enkele figuren en redeneringen te vinden. In deze kleine verhandeling beweert de auteur ze te hebben bepaald door rede en bewijzen. Zeker zal ik graag het oordeel ontvangen over het boekdeel over de bewegende lichamen, zowel van uw zoon, aangezien zijn mening erin wordt aangevallen, als van de heer Descartes, op wie u genoeg invloed heeft om van hem een mening over de uitgangspunten te verkrijgen, vooral over dat gedeelte waar de auteur beweert de principiële redenen voor de weerkaatsing aan te geven, en waarom deze plaatsvindt met dezelfde hoek als de hoek van inval. U zult erin [de verklaringen] aantreffen waarom en wanneer er halve missers ontstaan van kaatsballen in het kegelspel, hetgeen gebeurt bij het botsen van twee ballen. Die worden schuin, haaks, enzovoorts tegen elkaar gestoten. Moge het Gode behagen dat uw zoon alles wat erin te vinden is op zijn zo verheven manier zou willen aantonen, want ik vrees wel dat er een groot aantal drogredenen in te vinden is. ¹⁸Ik onthoud mij van oordeel¹⁹ ²⁰lechter,²¹ tot aan de onderzoekingen.

U vertelt mij niets over die bewonderenswaardige ¹⁸musicus en ¹⁹gambist bij dat belangrijke ²⁰huwelijk in uw land. Is dat omdat zij niet aan uw verwachting hebben beantwoord?

Als uw [landgenoot Jacobus] Golius niet voortmaakt om zijn [uitgave van] Apollonius te laten drukken, loopt hij het risico dat een ²¹Jezuïet te Madrid, afkomstig uit de Franche-Comté, die aldaar wiskunde onderwijst en die zo'n werk aankondigt, hem vóór zal zijn. De rest komt bij de volgende post, want het volstaat voor deze eerste brief van het nieuwe jaar dat ik u ²²nog vele jaren²³ wens, hij die in zo sterke mate is

uw nederige dienaar
[Marin] Mersenne, minderbroeder.

3 januari 1647.

Het doet mij genoegen dat u [ook] aan de heer [Thomas] Gobert hebt ²²geschreven, want hij kan meer doen aan de traagheid van de heer [Robert] Ballard dan ik. Vandaag is hier nog een feestdag, namelijk ²³die van Sint-Genoveva, schutpatrones van Parijs. Ik geloof dat hij tenslotte na ²⁴Driekoningen zal beginnen en dat hij nog geen hand heeft uitgestoken.

Uiteindelijk heb ik hier een exemplaar van ²⁴broeder²⁵ [Marco] Polo's ²⁵[boek] gekocht, waarin ik toch niet zoveel bijzonders vind als ik mij had voorgesteld.

17. Zeer waarschijnlijk gebeurde dat niet, want Mersenne vermeldt het zenden van deze vellen opnieuw in zijn brief aan Christiaan Huygens van 8 januari 1647 (OC 1, nr. 25, pp. 50-56; Waard 15, nr. 1583, pp. 24-39), die meegestuurd is met zijn volgende brief aan Constantijn Huygens, namelijk die van 12 januari 1648 (OC 1, nr. 27, pp. 59-50; Worp 4, nr. 4518, p. 373; Waard 15, nr. 1585, pp. 42-45). In deze laatste brief wordt het zenden van de desbetreffende vellen opnieuw genoemd.

18. Dietrich Stoeffken.

19. Walter Rowe.

20. Van Frederik Willem van Brandenburg en Louise Henriëtte van Nassau.

21. Pater Claude Richard.

22. Huygens aan Gobert, 23 december 1646 (verloren).

23. 3 januari.

24. 6 januari.

25. Marco Polo, *Delle meraviglie del mondo* (Trevigi 1640).

THOMAS GOBERT (PARIJS)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
4 JANUARI 1647
4511

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens, vermoedelijk van 23 december 1646.

Samenvatting: Gobert is verheugd dat Huygens tevreden is met D'Avril. Hij schrijft dat Ballard de komende dagen zal beginnen met het drukken. Hij zou graag Huygens' composities willen horen zoals die in Den Haag worden uitgevoerd.

Verstuurd met Mersennes brief van 3 januari 1647 (4510). Huygens schreef niet rechtstreeks terug aan Gobert, maar vroeg in zijn brief aan Mersenne van 14 januari 1647 (4520) aan deze om enkele zaken aan Gobert over te brengen. Gobert schreef opnieuw op 15 februari 1647 (4547).

Primaire bron: Amsterdam, Univ. Bibl., Hs. 28, omslag Ca: brief (enkelvel, 20,5x30cm, ab | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4511, pp. 370-371: volledig.

Namen: Robert Ballard; D'Avril; Nicholas Tassin.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: voix (stem).

Transcriptie

Monsieur,

Après vous avoir souhaité de cœur et d'affection qu'il plaise à Dieu vous combler de ses graces cette année et toute vostre maison, je vous diré, Monsieur, que je suis bien ayse que mes efforts n'ont point esté inutiles, et que vous espérez contentement de Monsieur Apvril. Ç'a esté mon dessein, ce que je continueré toute ma vie par mes actions. Vous avés reconnu d'abord ce que j'ay jugé par une longue habitude de temps que nous avons conversé ensemble. Je n'avois point pris son arivée que par la vostre, dont je vous remercie et du bonheur qu'il vous plaist m'y souhaitter cette année, dont j'emp[loy]ré les commensemens à tenir la main à vostre impression, que Monsieur Ballard me promist encore hyer de commenser ces premiers jours. Monsieur Tassin vous manda son indisposition, sans laquelle il auroit desjà commensé; lequel n'obmet rien de ce qui vous regarde, y ayant une vigilance nonpareille. En vérité, Monsieur, je croyès que ma première lettre accompagneroit quelque espreuve; nous ne manquerons d'y tenir la main.

Je voudrois pouvoir estre auditeur par delà des merveilles que vous y faite, qui ne manqueront point d'aller | b | tousjours en augmentant, sous vostre conduite et l'augmentation de la direction des belles voix, qui est nécessaire, la musique despendant de l'exécution. Nous nous efforcerons par deça de participer au contentement, qui sera plus grand, plus vous pièces seront communiquées par l'impression. Mondit Sieur Apvril n'a peu tesmoigner que des sentiments véritables, lorsqu'il a loué vos œuvres. Je ne doute point qu'il ne soit raisonnable dans le prix des escolliers comme dans tout le reste de ses actions, et qu'il ne s'esloignera jamais de vos sentiments, non plus que moy, qui suis infiniment,

Monsieur,

vostre très-humble et très-obbéissant serviteur
Gobert.

De Paris, ce 4e Janvier 1647.

Vertaling

Mijnheer,

Na u van harte te hebben toegewenst dat God u en de uwen in dit nieuwe jaar met Zijn genade zal overladen, zeg ik u, mijnheer, dat het mij een genoegen doet om te weten dat mijn pogingen niet nutteloos zijn geweest, en dat u verwacht tevreden te zijn over de heer D'Avril. Dat was mijn bedoeling en ik zal mijn gehele leven doorgaan met in die geest te handelen. U hebt meteen datgene bemerkt wat mijn oordeel was pas na de lange tijd dat ¹wij regelmatig met elkaar zijn omgegaan. Ik had nog niets vernomen over zijn aankomst dan door uw ²brief, waarvoor ik u bedank en ook voor de voorspoed die u mij toewenst voor dit jaar, waarvan ik de aanvang zal benutten voor de supervisie over uw ³drukwerk, ten aanzien waarvan [de heer Robert] Ballard mij nog gisteren heeft beloofd, dat hij er een dezer dagen aan zal beginnen. De heer [Nicholas] Tassin heeft u van ⁴zijn ongesteldheid ⁵op de hoogte gesteld, zonder welke hij al begonnen zou zijn; hetgeen niets verandert wat u betreft, omdat wij alles buitengewoon in de gaten houden. Waarlijk, mijnheer, ik dacht dat deze brief een drukproef zou vergezellen; wij zullen de ⁶volgende keer niet in gebreke blijven.

Ik zou willen dat ik in de gelegenheid was daar bij u luisteraar te zijn van al het moois dat u daar maakt, wat zeker steeds meer zal worden, onder uw leiding en door de vermeerdering van de leiding van die mooie stemmen, die nodig is, aangezien de muziek afhangt van de uitvoering. Wij zullen proberen hier bij te dragen aan die voldoening, die des te groter zal zijn naarmate meer van uw stukken zullen worden verspreid door de drukpers. De voornoemde heer D'Avril heeft slechts kunnen getuigen van zijn werkelijke gevoelens toen hij uw werk prees. Ik twijfel er niet aan dat hij redelijk zal zijn wat betreft de tarieven voor zijn leerlingen, zoals hij dat is in alles wat hij doet, en dat hij zich nooit uit uw gunst zal verwijderen, evenmin als ik, die altijd ben,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
[Thomas] Gobert.

Parijs, 4 januari 1647.

1. D'Avril en Gobert.

2. Huygens aan Gober, 23 december 1646 (verloren?)?

3. *Pathodia*.

4. Van Ballard.

5. Misschien had Tassin op 20 december 1646 aan Huygens geschreven toen Mersenne aan Rivet (Waard 14, nr. 1574, pp. 688-693) schreef?

6. Later in januari moet er een vel zijn opgestuurd, wellicht gelijk met Mersennes brief aan Huygens van 12 januari 1647 (OC 1, nr. 27, pp. 59-50; Worp 4, nr. 4518, p. 373; Waard 15, nr. 1585, pp. 42-45). Huygens kan daarop rond 1 februari hebben gereageerd, waarop Ballard op 15 februari reageerde (4546).

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN [RENÉ DESCARTES (EGMOND)]
7 JANUARI 1647
4515A

Antwoord op Huygens' brief van 30 november 1646 (**4493A**).

Samenvatting: Huygens bedankt Descartes voor diens brief van 30 november 1646 met het afschrift van Descartes' brief aan Ban van december 1640, waarin Descartes Bans ideeën weerlegt. Hij zendt abelmoszaden, waarvan de bloemen 'harmonie voor de reuk' zijn.

Door Descartes beantwoord op 4 februari 1647 (**4535A**).

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat., Ms. Fr. Nouv. Acq. 23084, fols. 211-212: brief (dubbelvel, 19x30 cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Roth 1926, nr. 104, pp. 249-250: volledig.

— Waard 15, nr. 1582, pp. 22-23: onvolledig (<Monsieur, Je respons ... nous nous en entretiendrons.>, <Je n'en puis plus ... le 7e Janvier 1647.>).

— Adam 3R, pp. 789-790 = Roth 1926, pp. 249-250.

— Adam & Milhaud 7, nr. 575, p. 248: volledig.

Namen: Joan Albert Ban; Frederik Willem van Brandenburg; Louise Henriëtte van Nassau.

Glossarium: harmonique (harmonisch).

Transcriptie

Monsieur,

Je respons tard sur celle que vous avez prins la peine de m'escire dès le 30e Novembre, mais vous sçavez mes occupations. Ces nopces les ont redoublées, en ce qu'il m'a fallu faire fonction de Commissaire au Traicté de mariage; chose d'assez longue haleine. Je vous rends donq, tost ou tard, mes remerciemens très-humbles pour la très-bonne réfutation du pauvre Bannius. Il avoit besoin d'un censeur de vostre autorité, que seule il reconnoissoit parmi nous autres petits chiens, qu'il croyoit ne faire qu'aboyer. Cependant, j'ay creu avoir le mot à dire en ceste matière, et en suis encor d'advis, mais cela seroit long pour ce papier. A quelqu'entreveue nous nous en entretiendrons.

Voycy d'autres proportions harmoniques pour l'odorat. Ce sont des graines de nos ambrettes, dont, si vous ne cognoissez la fleur, sachez que c'est une *Coren-blom* d'extraction noble, et que, si elle cède à la commune en beauté, elle la surpasse en odeur et durée. Car mesmes après sa mort, j'entens quand elle est couppee et entretenue dans de l'eau, elle garde sa grace plus longtemps qu'aucune autre fleur que je sache, ny que mesmes les plus belles femmes, qui puent tost après avoir expiré.

Je n'en puis plus que pour vous protester de nouveau, par ce nouvel an, que tous ceux de ma vie, je demeureray,

Monsieur,

vostre très-humble serviteur
C. Huygens.

A La Haye, le 7e Janvier 1647.

Vertaling

Mijnheer,

Ik ben wat laat met antwoorden op hetgeen u mij heeft geschreven op 30 november, maar u kent mijn bezigheden. Deze zijn nog verdubbeld door het ¹huwelijk, omdat ze mij hebben benoemd tot commissaris voor het huwelijkscontract, een zaak van lange adem. Ik betuig u dus nederig, vroeg of laat, mijn dank voor de zeer goede ²weerlegging van onze arme [Joan Albert] Ban. Wat hij nodig had was een beoordelaar met uw gezag, die hij als enige zou erkennen tussen ons kleine hondjes die hij alleen maar wat vond blaffen. Toch meende ik over deze materie een woordje te mogen zeggen, en ben ik nog steeds die mening toegedaan, maar dat zou te lang worden voor deze brief. Bij een of andere ontmoeting zullen wij ons erover onderhouden.

Hier zijn nog andere harmonische verhoudingen, voor de reukzin. Het zijn de zaden van onze ³abelmos, waarvan u, als u de bloem niet kent, moet weten dat het een ^Lkorenbloem^L is van veredelde afkomst, en dat zij, als zij in schoonheid onderdoet voor de gewone, die overtreft in duurzaamheid en geur. Want zelfs na haar dood - ik bedoel wanneer zij is geplukt en in het water is gezet - kan zij haar gratie langer bewaren dan enige andere bloem die ik ken, langer zelfs dan de mooiste vrouwen, die spoedig nadat ze hun laatste adem hebben uitgeblazen gaan stinken.

Ik kan u slechts opnieuw verklaren, met dit nieuwe jaar, dat ik alle nieuwe jaren van mijn leven zal blijven,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Constantijn Huygens.

Den Haag, 7 januari 1647.

1. Het huwelijk van van Frederik Willem van Brandenburg en Louise Henriëtte van Oranje Nassau.
2. Descartes aan Ban, december 1640 (2600A).
3. *Hibiscus abelmoschus*, een heester uit het Midden-Oosten met naar muskus ruikende zaden.

MARIN MERSENNE [PARIJS]
AAN [CHRISTIAAN HUYGENS (DEN HAAG)]
8 JANUARI [1647]
4515B

Antwoord op Christiaan Huygens' brief van 23 december 1646 (OC 2, nr. 23b, pp. 557-558; Waard 14, nr. 1576, pp. 696-699) met bijlagen (**4494A**; OC 1, nrs. 21-22, pp. 35-44; Waard 14, nr. 1576, Aanhangsel, pp. 700-716).

Samenvatting: Mersenne schrijft over een aantal natuurkundige zaken. Hij zendt het deel van Mousniers *Philosophiæ tomus primus* over zwaartepunten. Tevens informeert hij of Christiaan de oplossing weet voor het probleem dat men de spanning van een snaar moet verviervoudigen om de toon een octaaf te doen stijgen. Ook vraagt hij naar het bewegingspatroon in de tijd van de trillende snaar.

Bijlage: gedeelte uit *Philosophiæ tomus primus* (Mousnier 1646).

Verzonden met Mersennes brief aan Huygens van 12 januari 1647 (**4518**). Mersenne schreef opnieuw op 24 januari 1647 (OC 1, nr. 30, pp. 64-65; Waard 15, nr. 1589, pp. 51-54). Over een antwoord van Christiaan Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (twee dubbelvellen, 16x21cm, abcd, efgh | -; aan b-zijde zit een briefje, 10x16cm, geplakt | b |; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 1, nr. 25, pp. 50-56: volledig.

— Waard 15, nr. 1583, pp. 24-39: volledig.

Namen: Apollonius [= Christiaan Huygens]; Archimedes [= Christiaan Huygens]; René Descartes; Galilei Galileo.

Titels: *Philosophiæ tomus primus* (Mousnier 1646).

Glossarium: chevalet (brug); cheville (enkel = kielhoutje); chorde (snaar); corde (snaar); harmonique (harmonisch); luth (luit); musique (muziek); octave (octaaf).

Categorie: 8D.

Opmerkingen: Gezien de enorme lengte van de brief, waarvan slechts een relatief klein deel van belang is voor deze uitgave, is ervan afgezien deze brief volledig op te nemen.

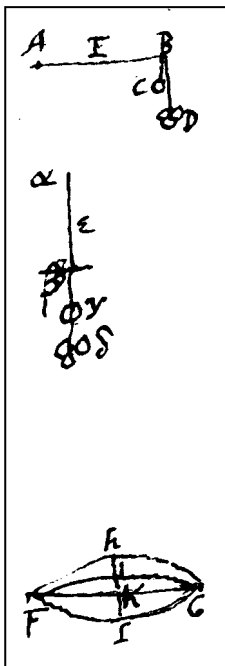
Transcriptie

Monsieur,

J'ay esté assez longtems à délibérer si je vous escrirois à ce voyage, tant parce que je n'ay pas eu assez de temps pour lire vostre problème de la corde tendue (quoyque je commence desjà de l'admirer si fort, que, si jamais vous donnez quelque-chose au jour, que je souhaite que vous l'intituliez '*Archimedes Batavus*'), que pour ce que j'attends à vous envoyer un traité des centres de percussion qui vient de s'imprimer, en attendant de vous faire tenir par la voye de Monsieur vostre père le reste du livre qui prétend démonstrer tout ce qui concerne non seulement les mouvemens naturels des corps pésans, descendans perpendiculairement, et sur toutes sortes de plans inclinez, et des mouvemens violens, mais aussi de toutes autres sortes de mouvemens composez en toutes façons. Je m'asseure que tout cela sera bien digne de vostre examen, dont j'espère que vous me ferez part, nommément en ce qu'il impugne la proportion de l'accélération par les nombres de Galilée, 1, 3, 5, 7, etc., qui est aussi la vostre, et en ce qu'il a beaucoup de choses qui choquent certains principes de Monsieur Descartes, auquel je vous prie de faire voir ledit traité, car, quand il aura passé par vostre jugement pour y marquer les paralogismes ou fautes, s'il y en a, contre la géométrie ou la philosophie, je ne croy pas qu'on ayt besoin d'autre décision.

| c | [...]

Et parce que Monsieur vostre père se plaist grandement à la musique, j'espère que vous prendrez plaisir pour l'amour de luy de resoudre une difficulté harmonique que vous experimenterez vous-mesme sur vostre

luth, à sçavoir pourquoy il faut qu'une corde de luth tendue à un certain ton soit tendue 4 fois davantage pour monter à l'octave, attendu que l'octave n'a sa raison que de 2 à 1.

Soit la corde AB attachée au point A et qui passe au point B sur une poulie; ou, si vous aymez mieux, soit vostre luth vertical $\alpha\beta$, et que la corde attachée à la cheville α passe par-dessus le chevalet d'en bas β , pendant librement en $\gamma\delta$, si le poids γ tendant la chorde à quelque ton que vous remarquez en touchant la chorde en ϵ , ou E est marqué: pour la faire monter de ton jusqu'à l'octave, il faut y ajouter encore 3 poids, dont chacun soit égal au premier, donc les poids ou tensions doivent estre en raison doublée des sons. Il semble que cela depend de la raison des chevalets, car les espaces sont en raison doublée des tensions. Voyez si vous la luy pouvez accommoder, ou s'il y a quelque'autre raison.

Et si, quand la corde de vostre luth FG est tirée jusques à H par exemple, et qu'elle retourne jusques à L, et qu'elle revient jusques à I, et ainsi des autres retours jusques à la fin, si, dis-je, ces lignes de retour HL et LI, etc. sont en proportion geometrique, ¹geometriques ou quelque' autre.

[...] | d | [...] | g | [...]

[...] Je prie Dieu, Monsieur, de vous conserver toute cette année en très-bonne santé, et que vous soyez l'Apollonius et l'Archimède de nos jours, ou plustost du siècle à venir,

puisque vostre jeunesse vous peut donner un siècle entier.

Vostre très-affectionné serviteur
Mersenne Minime.

Ce 8 du nouvel an.

[...]

Vertaling

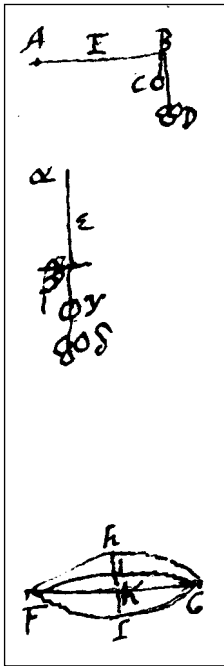
Mijnheer,

Ik heb vrij lang getwijfeld of ik u voor deze postzending nog zou schrijven, zowel omdat ik niet genoeg tijd heb gehad om uw [verhandeling over het] probleem van de gespannen snaar te lezen, (hoewel ik deze reeds zo sterk begin te bewonderen, dat, wanneer u ooit iets gaat uitgeven, ik zou willen dat u het de ¹Nederlandse Archimedes¹ noemt), als omdat ik wacht om u [enkele vellen van] een zojuist gedrukte ²verhandeling over het zwaartepunt te sturen, in afwachting van u via mijnheer uw vader [Constantijn Huygens] de rest van het boek ter hand te stellen, waarin wordt beweerd alles aan te tonen niet alleen betreffende de natuurlijke bewegingen van loodrecht dalende lichamen, en op allerlei soorten schuine oppervlakken, en van de gedwongen bewegingen, maar ook betreffende alle andere soorten samengestelde bewegingen van allerlei aard. Ik ben er zeker van dat dit alles waard zal zijn door u te worden onderzocht, waarvan ik hoop dat u mij het resultaat zult meedelen, vooral omdat hij de mate van versnelling volgens de getallenreeks van [Galileo] Galilei, 1, 3, 5, 7, enz., die ook de uwe is, aanvecht, en omdat er veel is dat botst met bepaalde uitgangspunten van de heer [René] Descartes, aan wie ik u vraag deze verhandeling te tonen, want, wanneer hij door uw beoordeling ertoe zal zijn overgegaan om de drogredenen en fouten, als die er zijn, tegen de meetkunde of de filosofie, erin aan te wijzen, dan geloof ik niet dat men nog behoefte zou hebben aan uitsluitel van iemand anders.

[...]

1. De woordherhaling is origineel.

2. Pierre Mousnier, *Philosophiae tomus primus et Tractatus physicus de motu locali, cuncta excerpta ex prælectionibus Hon. Fabry* (Lyon 1646). Met zijn brief aan Huygens van 3 januari 1647 (4510) stuurde Mersenne de vellen die over de zwaartepunten handelden, met de belofte de rest spoedig na te zullen sturen.

En omdat mijnheer uw vader zich graag met muziek bezighoudt, hoop ik dat u er genoeg in zult scheppen om vanwege hem een harmonisch probleem op te lossen, dat u zelf op uw luit kunt beproeven, namelijk waarom een snaar die op een luit voor een bepaalde toon is gespannen vier maal zo sterk moet worden gespannen om een octaaf in toonhoogte te stijgen, terwijl het octaaf slechts de verhouding van 1:2 bezit.

Stel dat de snaar AB in punt A vast is bevestigd, en in punt B over een katrol loopt; ofwel, als u dat liever heeft, stel dat de snaar $\alpha\beta$ op uw luit in verticale stand aan de ene zijde aan het kielhoutje α is bevestigd en beneden over de brug β loopt, en vrij hangt naar γ en δ . Als het gewicht γ de snaar spant voor de toon die ontstaat als u de snaar treft in ϵ of E, moet u, om de toon een octaaf te laten stijgen, nog drie gewichten toevoegen, elk even zwaar als het eerste, zodat de gewichten of spanningen in dubbele verhouding staan ten opzichte van de verhouding van het interval. Het lijkt of dat te maken heeft met de verhouding van de bruggen, want de tussenruimten zijn volgens de dubbele verhoudingen van de spanningen. Zie eens of u dat zo kunt inrichten, of dat er een andere verklaring is.

En [ik vraag u] of, wanneer de snaar van uw luit FG uitgerekt is tot H bijvoorbeeld en weer terugkeert naar het andere uiteinde L en weer terugkeert naar I, en zo ook de andere retour-bewegingen tot het einde; of, zeg ik nog eens, deze lijnen van terugkeer HL, LI

enz., zijn volgens een geometrische verhouding, [dat wil zeggen], een geometrische of een andere verhouding.

[...]

Ik smeeek God, mijnheer, om u het hele jaar in goede gezondheid te behouden en dat u de Apollonius en Archimedes van onze tijd moge zijn, of liever van de komende eeuw, omdat uw jeugd u nog een hele eeuw kan geven.

Uw toegewijde dienaar
[Marin] Mersenne, minderbroeder.

8 januari van het nieuwe jaar [1647]. [...]

MARIN MERSENNE (PARIJS)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
12 JANUARI 1647
4518

Vervolg op Mersennes brief van 3 januari 1647 (**4510**).

Samenvatting: Mersenne heeft aan Christiaan Huygens geschreven en hem enkele vellen uit Mousniers *Philosophiæ tomus primus* gestuurd. Gobert zal Ballard tot spoed aanzetten. Mersenne vraagt of Huygens een verklaring kan geven voor het meeklinken van hogere harmonischen. Daarnaast wordt onder meer de kwadratuur van de cirkel aangeroerd.

Bijlagen: Mersenne aan Christiaan Huygens, 8 januari 1647 (**4515B**), met drie katernen uit *Philosophiæ tomus primus* (Mousnier 1646).

De brief kruiste Huygens' antwoord van 14 januari 1647 (**4520**) op Mersennes vorige brief, die van 3 januari 1647 (**4510**). Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 16x20cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 1, nr. 27, pp. 59-60: volledig.

— Worp 4, nr. 4518, p. 373: onvolledig (<Mr. Gobert m'a promis ... pour la pauvre musique.>, rest samengevat.

— Waard 15, nr. 1585, pp. 42-45: volledig.

Namen: Robert Ballard; Thomas Gobert; Christiaan Huygens; Gregorius à Sancto Vincentio; Nicholas Tassin.

Plaatsen: Frankrijk; Italië; Turkije.

Titels: *Cogitata physico-mathematica* (Mersenne 1644); *Opus geometricum* (Gregorius 1647); *Philosophiæ tomus primus* (Mousnier 1646).

Glossarium: bisdiapason (dubbeloctaaf); chorde (snaar); diton (grote tert); ditonus (grote tert); musique (muziek); (double) quint (duodeciem); quinzième (dubbeloctaaf); viole (viola da gamba); voix (stem).

Transcriptie

Monsieur,

J'escris fort amplement à Monsieur vostre fils, et je luy envoie la fin du volume des mouvements ou de la philosophie démontrée que j'ay achetée pour vous et pour luy en 2 volumes, que j'ay mis entre les mains de Monsieur Tassin pour vous l'envoyer à la première occasion. Et parce que vostre fils sera ravi de voir les centres de percussion, j'ay icy mis les 3 cayers qui apartiennent à ce sujet, et que vous remettrez aysement en leur place quand vous aurez tout le livre, qui pourra servir d'exercice à vostre brave géomètre pour longtemps, et de tout vous m'en direz vostre advis. Il sera bon que Monsieur Descartes jette l'œil dessus, quand vous l'aurez receu, et puis vous m'en escrirez vostre jugement.

Nous attendons icy la quadrature du cercle de vostre voisin, qui est imprimé à Anvers par le Jésuïste Vincentio. Je vous donne à penser si elle sera bien examinée par vostre fils et par ses maïstres et principalement, si Monsieur Descartes la void l'un des premiers, son jugement me pourra estre décisif.

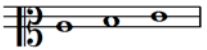
Faites que le Sieur Tassin donne cent solz, qui est demie-pistole pour les 2 volumes.

Monsieur Gobert m'a promis toute sorte de sollicitation et de diligence envers Ballard. C'est chose estrange qu'en un si grand royaume nous n'ayons que ce seul imprimeur de musique et à peine y a-il une ville en Italie où il n'y en ayt quelqu'un. Vous estes de ce costé-la encore plus pauvre que nous, car entre tant de villes qui impriment bons et mauvais livres, vous n'en avez point pour la pauvre musique. Elle sera, à ce que je voy, tousjours misérable en cest pays froid, aussi bien qu'en la Turquie.

J'attends la relation du concert du mariage; je ne sçay si nous en verrons quelque eschantillon.

Vostre Geomètre verra si luy ou quelqu'un pourra trouver la proportion de la circonference d'un ellipse avec celle du cercle et de la surface du spherioïde avec celle d'une sphère. On y travaille icy, | b | mais si l'on

en viendra à bout, ¹*hoc opus hic labor*. Si le Père Jésuite Vincent ouvre la clef de la quadrature du cercle dans son livre, celà servira aux dites questions.

La plus grande difficulté que j'aye rencontré dans la musique, est que quoy et quant et pourquoy la voix qui est l'une des plus basses qu'on puisse prendre, ou plusieurs voix ensemble font outre leur propre ton, un autre son en haut à la douzième ou double quinte. Ce qui arive aussi aux grosses cordes d'une viole touchée. Car si dans un grand silence vous vous mettés en vostre cabinet avec grande attention, touchant doucement ou faiblement, mainlevée de l'archet, vous entendrez tousjours un son à l'écho qui accompagne le naturel, à la douzième en haut, et souvent un autre à la dis-septiesme, qui est le diton repliqué sur la quinzième, *disdiapason ditonus*, ce que fait aussi la voix toute seule qui est grosse et basse. Par exemple si vous prenez *ut* pour la plus basse de votre voix ou *re* ou *mi* et que vous le tirez longtemps par exemple 4 ou 5 mesures, vous entendrez la douzième et dix-septième en haut, mais si faibles qu'il y faut une grande attention. Et dans nos chœurs, lorsqu'on chante bas, l'on entend tousjours une douzième qui resonance en haut, mais la dixseptième ne peust s'ouïr. Et si tost qu'on hausse la voix d'un ou 2 tons l'on n'entend plus que le ton naturel non plus que sur les cordes de la viole qui sonnent plus haut, n'i ayant que les grosses qui feront cela.

Certes, puisqu'à bon droit l'on vous peut appeller père ou patron de la musique, cette difficulté mérite que par vous ne la laissez pas au monde, et que par vous-mesme elle ne soit démontrée par qui que ce soit, si clair que chacun en voye la raison. Vous l'avez proposée fort amplement dans mes *Physico-mathematiques*, page 354, proposition 5. Sera-il dit que j'aye tranché toutes les difficultés harmoniques, et que je ne seray point aydé pour les 3 ou 4 difficultés qui restent, et que je propose dans cette 5 proposition. Ne permettez point que nostre siècle vous ayde et qu'elles demeureront sans la vraie solution; que je priseray plus que tout le reste de l'harmonie.

Excusez si cette déesse m'a transporté si loin, et me tenez tousjours pour,

vostre très-affectionné serviteur
Mersenne Minime.

Ce 12 du nouvel an 1647, à Paris.

Vertaling

Mijnheer,

Ik ²schrijf uitvoerig aan mijnheer uw zoon [Christiaan] en zend hem het einde van het ³deel over de bewegingen of de aanschouwelijk gemaakte filosofie dat ik voor hem en u heb gekocht in twee delen, hetgeen ik de heer [Nicholas] Tassin ter hand heb gesteld om het bij eerste gelegenheid aan u te zenden. En omdat uw zoon verrukt zal zijn om de [passages over de] zwaartepunten te zien, heb ik hier de drie katernen bijgevoegd die over dat onderwerp handelen, welke u gemakkelijk op hun plaats zult kunnen zetten wanneer u het hele boek zult hebben, dat nog lange tijd als oefening kan dienen voor uw dappere meetkundige, en u zult mij over alles uw mening geven. Het zal goed zijn dat de heer [René] Descartes er een blik op werpt wanneer u het heeft ontvangen, en daarna zult u mij uw oordeel meedelen.

Wij wachten hier op [het ⁴boek over] de kwadratuur van de cirkel van uw buurman, dat in Antwerpen wordt gedrukt, door de jezuiet [Gregorius à Sancto] Vincentio. U mag er van uitgaan dat het deugdelijk zal worden bestudeerd door uw zoon en zijn leermeesters, en vooral dat, als de heer [René] Descartes het als een van de eersten zal zien, zijn oordeel voor mij doorslaggevend zal kunnen zijn.

1. Vergilius, *Aeneas*, 6, 128-129: 'Sed revocare gradum superasque evadere ad auras, | *Hoc opus, hic labor est. ...*'

2. Mersenne aan Christiaan Huygens, 8 januari 1647 (1545B).

3. Pierre Mousnier, *Philosophie tomus primus et Tractatus physicus de motu locali, cuncta excerpta ex praelectionibus Hon. Fabry* (Lyon 1646).

4. Gregorius à Sancto-Vincentio, *Opus geometricum quadraturæ circuli et sectionum conicum decem libris comprehensum* (Antwerpen 1647).

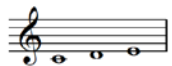
Wilt u ervoor zorgen dat de heer [Nicholas] Tassin [mij] honderd [Franse] ⁵stuivers geeft, wat gelijk staat aan een halve pistool, voor de twee delen [van Mousniers boek]?

De heer [Thomas] Gobert heeft mij alle vormen van aandringen en voortvarendheid jegens [de heer Robert] Ballard beloofd. Het is vreemd dat een zo groot koninkrijk als het onze slechts deze ene muziekdrukker telt, terwijl er in Italië nauwelijks een stad is zonder. U bent er daar bij u nog slechter aan toe dan wij, want onder de vele steden waar goede en slechte boeken worden gedrukt is er geen waar een drukker zich over de arme muziek ontfermt. Die [de muziek] zal, mijns inziens, in dat koude land altijd ongelukkig zijn, evenzeer als in Turkije.

Ik wacht nog op een verslag van het huwelijksconcert; wellicht zien we er nog een glimp van?

Uw ⁶meetkundige moet eens zien of hij of iemand [anders] de verhouding kan vinden tussen de omtrek van een ellips en die van een cirkel en tussen de oppervlakte van een sferoïde en die van een bol. Men werkt er hier aan, maar als men dat al ten einde zal brengen ⁷zal dat een zwaar en moeilijk karwei zijn. Als de jezuit pater [Gregorius à Sancto] Vincentio in zijn boek de sleutel tot de kwadratuur van de cirkel voorlegt, zal dat bij [de beantwoording van] de genoemde vragen behulpzaam zijn.

Het grootste probleem dat ik in de muziek heb ondervonden, is hoe en wat en waarom de stem, wanneer die zo ongeveer op z'n laagst als mogelijk klinkt (of meer stemmen tezamen), behalve hun eigen toon ook daarboven een duodeciem of octaaf plus kwint laten horen. Dit gebeurt ook bij het tokkelen van de dikste snaren van een viola da gamba. Want wanneer u in grote stilte met grote aandacht gaat zitten in uw studeervertek en [een viola da gamba] zachtjes aantokkelt, zonder strijkstok, zult u altijd een echo horen die de grondtoon begeleidt, in de boven-duodeciem en dikwijls ook een in de septemdecim, die de grote terts is verdubbeld met twee twee octaven, ⁸een dubbeloctaaf-plus-grote-terts, wat men ook met een sterke en lage stem alleen kan. Wanneer u bijvoorbeeld de laagste noot van uw stem *ut* noemt, en u die toon, of *re* of *mi*,

lang, bijvoorbeeld vier of vijf maten, aanhoudt, zult u het octaaf-plus-kwint en het dubbeloctaaf-plus-grote-terts horen, maar zo zwak, dat er veel aandacht voor nodig is. En in onze koren hoort men wanneer men laag zingt steeds een duodeciem meeklinken, maar het dubbeloctaaf-plus-grote terts kan men niet horen. En zodra men in toonhoogte een of twee [hele] tonen stijgt, hoort men slechts de grondtoon, evenals bij de snaren van een viola da gamba, die hoger klinken, want het zijn alleen de allerlaagste die dit [effect] vertonen.

Omdat men u met goed recht vader of patroon van de muziek kan noemen, verdient dit probleem het beslist dat u het uit de weg ruimt; en dat het door uw toedoen wordt verklaard, door wie dan ook, zo duidelijk dat iedereen de logica ervan inziet. U hebt het probleem uitvoerig voorgesteld gezien in mijn ⁸[*Cogitata physico-mathematica*, p. 354, propositie 5. Zal het worden gezegd dat ik alle harmonische problemen heb overwonnen en dat ik helemaal niet zal zijn geholpen met de drie of vier problemen die nog over zijn, en die ik in deze vijfde propositie voorleg? Sta niet toe dat ⁹mensen van deze tijd u helpen en dat de problemen zonder echte oplossing blijven. Hetgeen ik meer op prijs zou stellen dan de hele rest van de harmonie.

Vergeef mij dat deze godin mij heeft meegevoerd, en houd mij altijd voor,

uw toegewijde dienaar
[Marin] Mersenne, minderbroeder.

Parijs, 12 januari 1647.

5. 100 sols tournois = £t 5 =ong eeverf 4:5 ofwel de helft van een pistool van ongeveer *f* 8:10.

6. Christiaan Huygens.

7. Vergilius, *Aeneas*, 6, 128-129: 'Maar terugkeren [uit het dodenrijk] naar het daglicht, | *Dat is zwaar en moeilijk. ...*'

8. Marin Mersenne, *Cogitata physico-mathematica* (Parijs 1644), pp. 354-356: 'V. Propositio. Præstantissimos musicos de maximis, quæ supersunt in sonis, difficultatibus investigandis, & solvendis admonere': Vijfde stelling, dat de beste musici aangespoord worden om de grootste problemen die nog over zijn met betrekking tot geluid te onderzoeken en op te lossen.

9. Mogelijk een toespeling op Christiaan Huygens, die door Mersenne een Archimedes of Apollonius van de komende eeuw wordt genoemd in zijn brief aan hem van 8 januari 1647 (4515B).

[JOHANNES SMITHIUS] (NIJMEGEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
4[/14] JANUARI 1647
4519

Een aanbevelingsbrief voor Christian Otter.

Samenvatting: Smith stuurt Otter, die bekwaam is in de wis- en natuurkunde, de muziek, de prosodie, enz. met de onderhavige brief naar Huygens, zodat Otter met Huygens van gedachten kan wisselen. Smith prijst Huygens' gedicht op het Nijmeegse Belvédère <<< Hij vertelt nog wat meer over het Belvédère en het opschrift.

Door Otter naar Huygens gebracht. Over een antwoord door Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: dubbelvel, 21x33cm, ab | d; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4519, pp. 373-374: onvolledig (<En tibi, Vir ... detractum velim.>, <Vox Belvedere, si ... sum quam oportuit.>), rest samengevat.

Namen: René Descartes; Alexander Farnese; Lambertus Goris; Constantijn Huygens jr.; Christian Otter; Johan van Welderen.

Plaatsen: Belvedere (Nijmegen).

Glossarium: musica (muziek).

Transcriptie

Nobilissimo et illustri

Domino Constantino Hugenio, Equiti, Toparchæ Suylichemii, et Celsissimo Principi Arausionensi à Consiliis et Secretis, etc.

Hagam.

Amicâ manu.

Illustri viro Domino Constantino Hugenio, Suylichemii Dynastæ et[c.] Joh. Smith salutem dicit plurimam.

En tibi, vir perillustris, Dominum Christianum Otterum Ragnetanum, quem antehâc tibi visum meminisse potes, mathematicum, si quid ego judico, non ex vulgo, mechanicesque mathesi subservientis peritissimum supra vulgus, cujus ego consuetudine, dum hic secessus causâ latuit, sæpiusculè nec sine fructu sum usus. Horas aliquot mihi impendit in algebrâ, quam Cartesius nobis post vietam dedit. Rationes itidem delineandorum munimentorum compendiosissimas circinosque atque alia instrumenta, quæ à se inventa, nonnulla parata, plurima affecta habet, liberaliter ostendit. Cum musices forte et poëseos vernaculæ injecta esset mentio, quam ille exactius quam vulgò fit accentui adstringendam, nec jambis tantum aut trochæis cum pluribus, sed et dactylis aliisque pedibus dimetiendam censet, intelligeremque, nunc illum excursiunculam ad vos parare tuique salutandi et super istis consulendi percupidum, subdubitare tamen, an seria tua interpellare auderet, ego fidenter sponte meâ litteras obtuli, quibus fores ipsi Hugenianas reserarem. Ita enim affectum in istud studiorum genus tuum mihi nosse videor, ut multum fallar, nisi unis litteris duobus gratum fecero, longè siquidem plura in recessu noster habet quam fronte promittat. Quicquid tamen ejus erit, nihil meâ erga te observantiæ, aut tuo in me affectui detractum velim.

Litteræ quas Gorisius mihi à te attulit fidem faciunt, quam Batavorum oppido novâ nuper in speculâ pedes oculosque, nunc etiam manum, calamum atque animum faventem verèque Batavum prolixè probes. Elegantissimi carminis apographum Nobili Weldereno, qui ista relligiosè colligit, tradidi. Plures nostratium ejus sibi copiam fieri deposcunt, omnes mecum gravitatem et argutias mirantur et deprædicant. Nonnullis à

scribendo deterrebit, video, tanti calami splendor; alii, quos ardentius vestrum adflavit, ab eo animum sumunt; magnâque laudis in parte ponunt Hugenio Barlæoque ducibus jungi. Novi, cui fistula antehac cerâ nunquam juncta fuit, cantare nunc paratum.

De structurâ rectè mones. Et quid mirum summo si nonnihil imum discrepet? Idæa operis cum ipsâ structurâ sub | b | manu ferè nata est, tantus ardor architectos agebat. Primum de uno, mox de altero supra quod planities sterneretur tabulato, postremum et de gradibus ad latus, turriculæ formâ, supra planitiem educendis deliberatum fuit; quanquam vicino in muro incisum legeretur tralaticum illud: ‘Qui struit in calle, multos, etc.’

Vox *Bel-vedère*, si ipsam spectes, politioribus Hetruscis nec olim probata fuit, neque adhuc satis, ut opinor, probatur. À Farnesio tamen, vel ante illum, ab Italis de nostro hoc prospectu usurpatam accepimus, ad exemplum illius speculæ, puto, quam Romanum vulgus eâdem voce nominat. Voces ut nummi usu valent et placent scopi novitate. Si scriptionem notasti? U pro V ab Italâ, sed parum peritâ manu, qualem in Italico epigrammate vidisti pictum, lapidicidæ erroris causa fuit. Error a pluribus pridem notatus, duarum apicum ablatione corrigetur. Titulum ad excubiarum stationem, cujus superliminari impositus est, referunt. Cum enim nuper omnibus excubiarum domibus suos titulos adscripsissent, et huic veterem à lapideâ mole antiquarii nostri cognominationem adposuissent, plerique illo antiquato hunc, quo ista valli pars omnibus notuit, substituendum excubiarumque domui inscribendum judicarunt.

Sed longior sum quam oportuit. Speculam ipsam proprius aliquando et in illa temetipsum spectabis, spero. Interim vale, vir perillustris, cum Nobile Constantino et reliquis Hugenidis multos in annos et nobis fare. Scribo Noviomagi, Pridie Nonas Januarias Julianos Anno Christi MDCXLVII.

Vertaling

Aan de edele en beroemde heer Constantijn Huygens, ridder, heer van Zuilichem en raad en secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje, enz.,

te Den Haag.

Door een vriendenhand gebracht.

Johannes Smith groet de beroemde heer Constantijn Huygens, heer van Zuilichem, enz.

Ziehier, waarde man, de heer Christian Otter uit ¹Ragnit, die u zich van ²eerder kunt herinneren: als wiskundige, die, als ik het goed heb, niet de eerste de beste is, en als kenner van de natuurkunde die de wiskunde meer dan gemiddeld kundig dient, van wiens kunde ik, toen hij zich hier schuil hield vanwege de rust, vrij dikwijls niet zonder vrucht gebruik heb gemaakt. Hij heeft verschillende uren aan mij opgeofferd met de algebra die Cartesius ons na de verouderde gaf. Eveneens toonde hij uitvoerig de beknopte manieren om verdedigingswerken te tekenen en passers en andere werktuigen, die, door hem uitgevonden, voor een klein deel klaar, voor een groter deel in ontwikkeling waren. Toen toevallig de muziek en de poëzie in de eigen taal ter sprake kwamen, die hij preciezer dan gewoonlijk door het accent gebonden laat zijn en die naar zijn oordeel moeten worden uitgevoerd niet slechts, zoals de meeste mensen doen, met jamben of trocheeën, maar ook met dactylen en andere versvoeten, en ik begreep dat hij een uitstapje naar u overwoog en begerig was u te begroeten en over deze zaken te ³raadplegen, maar dat hij twijfelde of hij zou durven uw ernstige bezigheden te onderbreken, toen heb ik uit eigen wil in goed vertrouwen [hem] deze brief aangeboden, waarmee ik voor hem de deuren van het Huygens-huis zou openen. Ik meen immers uw genegenheid voor dat soort studiën zo

1. In Oost-Pruissen.

2. Otter was vanaf 1626 verschillende malen aan de Leidse universiteit ingeschreven en verbleef toen in ieder geval tot 1637 in de Republiek. Hij schreef Huygens onder meer op 13 februari 1637 uit Leiden (Worp 2, nr. 1531, p. 225).

3. Op 13 februari 1647 stuurde hij Huygens vanuit Amsterdam een boek (Otter aan Huygens, 13 februari 1647 [Worp 4, nr. 4545, p. 389]), met de mededeling dat hij hem daarover nog persoonlijk zou spreken, en dat hij verwachtte daarvóór nog Christiaan Huygens in Leiden te spreken.

goed te kennen dat ik mij wel heel erg vergis als ik niet met één brief twee mensen een genoeg heb gedaan, vooral omdat onze man meer in zich bergt dan zijn uiterlijk toont. Al wat er toch van hem zal zijn, ik zou niets afgetrokken willen hebben van mijn waardering voor u of van uw gevoelens jegens mij.

De ⁴brief die [Lambertus] Goris mij van u heeft gebracht laat duidelijk zien hoe u aan de stad der Batavieren onlangs in een nieuwe ⁵uitkijkpost voeten en ogen, en nu ook de ⁶hand, de pen en de gunstige en waarlijk Bataafse geest rijkelijk schenkt. Aan de edele heer [Johan] van Welderen, die deze zaken naarstig verzamelt, heb ik een afschrift van dit fraaie gedicht gegeven. Verschillende personen hier eisen dat voor hen ook een afschrift ervan wordt gemaakt; allen bewonderen en prijzen met mij de ernst en de scherpzinnigheid. De luister van zo'n pen zal sommigen, zo voorzie ik, van het schrijven afschrikken; anderen, die door de uw pen tot verder gloeien zijn aangeblazen, ontlenen daaraan inspiratie. Zij stellen er veel eer in te worden ingespannen onder de leiding van Huygens en ⁷Barlaeus. Ik, voor wie vroeger de schrijfstift nooit in de buurt van de wastafel was, ben nu in staat om te ⁸zingen.

Terecht maant u mij over de opbouw. En geen wonder als het hoogste deel iets afwijkt van het onderste. De idee van het werk is bijna met de opbouw zelf onder de hand geboren, zoveel vuur heeft de bouwmeesters in gang gezet. Eerst was er besloten tot één verdieping, dan tot de andere getimmerde waarop de vloer rustte; tenslotte werd ook besloten tot een trap aan de zijkant, die in de vorm van een torentje boven de verdieping moest uitsteken, hoewel in een nabijgelegen muur het volgende ingebeitelde gezegde kon worden gelezen: 'Wie aan een bospad bouwt, veel enz.'

Het woord *Belvedere*, als u het goede bekijkt, is noch eertijds door de beschaafdere Etrusken [Italianen] goedgekeurd, noch naar mijn mening tot nog toe voldoende verklaard. Door [Alexander] Farnese echter, of vóór hem, hebben wij uit het Italiaans het gebruik van het woord aangenomen voor dit uitzichtpunt van ons, naar het voorbeeld, geloof ik, van het uitzichtpunt dat het Romeinse volk met die naam aanduidt. Woorden ontlenen net als munten hun waarde aan de nieuwigheid van de beeldenaar en bevallen daardoor. Mocht u iets in het opschrift zijn opgevallen: de U in plaats van de V naar een Italiaanse maar weinig kundige hand, zoals u die in het Italiaanse epigram weergegeven hebt gezien, was de oorzaak van de fout van de steenhouwer. De fout is allang door verschillende personen opgemerkt, en zal worden gecorrigeerd door het weghalen van twee haaltjes. Ze brengen het opschrift terug naar de wachtpost, boven de ingang waarvan het wordt geplaatst. Toen ze immers onlangs aan alle wachtposten hun opschriften toekenden en onze liefhebbers van oudheden aan deze wachtpost de oude benaming naar een grote steen toevoegden, hebben verschillende personen gemeend dat deze, waarmee dit deel van het dal bij allen bekend is, wordt vervangen door de eerdere en op het gebouw van de wacht moet worden aangebracht.

Maar ik ben al langer van stof dan betamelijk is. Ik hoop dat u eens de uitkijktoren zelf komt bekijken en ook van binnen. Tot dan gegroet, beroemde heer, en begunstig ons ook met uw edele Constantijn [jr.] en de andere Huygens-zonen over vele jaren. Nijmegen, 4 januari 1647 Juliaanse [=Oude] Stijl.

4. Huygens aan Smith, 29 december 1646 (Worp 4, nr. 4507, pp. 368-369), kennelijk door Goris aan Smith gegeven.

5. De in 1646 juist opgerichte Belvedere.

6. Huygens, 'In speculam Noviomagi editissimo murorum angulo superstructam,' 10 december 1646 (Gedichten 4, p. 81).

7. Barlaeus gedicht op het Belvedere.

8. Is Smiths gedicht ergens te vinden?

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN [MARIN MERSENNE (PARIJS)]
14 JANUARI 1647
4520

Antwoord op Mersennes brief van 3 januari 1647 (4510).

Samenvatting: Huygens schrijft eerst over verschillende natuurkundige en filosofische zaken. Vervolgens meldt hij zijn tevredenheid over D'Avril. Hij hoopt dat Stoeffken en Beer de kern van een ensemble aan het stadhoudelijk hof zullen vormen. Hij zal zich neerleggen bij Ballards traagheid. Tenslotte vraagt hij Mersenne om aan Gobert over te brengen dat hij de bassen die boven de melodie uitgaan zal transponeren.

Mersennes antwoord is verloren gegaan.

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat., Ms. Fr. Nouv. Acq. 6206, fol. 18 (pp. 25-26): brief (enkelvel, 20x30cm, ab|-; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 2, nr. 27a, pp. 558-559: volledig.

— Worp 4, nr. 4520, p. 374: samenvatting.

— Waard 15, nr. 1586, pp. 46-48: volledig.

Namen: Archimedes [= Christiaan Huygens]; Robert Ballard; Gottschalck Beer; Frederik Willem van Brandenburg; D'Avril; Franciscus Fontana; Frederik Hendrik; Thomas Gobert; Joannes Hevelius; Alexandre de Meru; Walter Rowe; Dietrich Stoeffken; Nicholas Tassin.

Plaatsen: Brussel; Kleef; Napels.

Titels: *Novæ cælestium terrestriumque rerum observationes* (Fontana 1646); *Pathodia*; *Philosophiæ tomus primus* (Mousnier 1646); *Plenilunii lumina Austriaca Philippica* (Langeren 1645); *Selenographia* (Hevelius 1647).

Glossarium: basse (baspartij); concert (muziekensemble); espinette (klavecimbel); subject (sopraanpartij); transposer (transponeren); violiste (viola-da-gambaspeler).

Transcriptie

Monsieur,

Vous avez trop grande opinion de mon Archimède, mais je sçay bien qu'il ne démentira jamais celle que vous en devez avoir. Je luy enverray le tiltre de la Sélénographie de Hevelius. Si cest auteur ne me donne partage dans ce nouveau monde, il fait préjudice au bon droict qui desjà m'y est acquis par la division du mathématicien de Bruxelles, dont vous aurez veu le project, puisque c'est chose qui vous touche aussi pour vostre contingent.

Ce que le lunettier de Naples publiera de ses observations faictes par son télescope de 15 ou 20 pieds est plus recevable que ce que fait espérer vostre fourbe d'Advocat de son instrument plus court que d'autres et plus estendu de veue, qui est paradoxe en optique.

Je voudroy que ces observations Napolitaines parvinssent jusques à nous, et, si vous avez moyen de me recouvrer parfois de semblables productions nouvelles en quelque partie de la philosophie ou autre matière que ce soit, vous m'obligerez de me les faire achepter sans prendre esgard aux prix, que je porte volontiers, et attens ensuite la nouvelle philosophie in 4° que vous me promettez. Monsieur Tassin sera bien content de fournir l'argent, et je donneray bon ordre à le faire rembourser.

Maintenant que ma jeunesse est parvenue à la capacité de juger des belles choses et sublimes, je m'y divertis plus volontiers que jamais aveq elle.

Nostre musicien continue de se comporter sagement, et desjà se trouve dans une presse de près de 20 escoliers. Outre cela j'espère encor luy faire du bien aveq le temps.

Nos grands violistes sont partis aveq la famille de Monsieur l'Electeur vers Clève. Mais le meilleur des deux reviendra. Son Altesse l'a demandé à Monsieur l'Electeur, et j'espère que nous y adjoûterons l'excellent joueur d'espinette Beer, que je vous ay nommé et célébré autrefois. Ce seront deux bonnes pierres, mises en œuvre pour bastir dessus un plus grand concert, que je minute, si Dieu donne vie à Son Altesse. Le violiste

s'appelle Stephkins et a une science monstrueuse sur cet instrument, où je pense avoir excellé jusques ores en nos Provinces, mais ne me tiens pas digne de le débotter. Vous avez ouy beaucoup de bonnes choses, mais celle-cy vous surprendoit.

Je voy qu'il fault attendre aveq quelque patience tantost de loysir, tantost la santé du Sieur Ballard, et, l'affaire n'estant pas de haulte importance, je m'y | b | accommode volontiers, si ce n'est pour la peine que vous vous en donnez. Je vous supplie de dire ou de mander en billet à Monsieur Gobert (je ne scauray luy escrire pour ce coup) que je transposeray quelques basses que j'ay veu qui le chocquent en ce qu'elles montent par dessus le subject. Je donneray cela à son goust, car, pour moy, j'en ay quelque autre pensée qu'il ne vault pas la peine d'estendre par lettre.

Je vous rends l'offre de la nouvelle année, si j'en suis demeuré en faulte, ce qui n'arrivera jamais où j'auray moyen de vous tesmoigner que je suis,

Monsieur,

vostre très-humble et très-affectionné serviteur
C. Huijgens.

A La Haye, le 14e Janvier 1647.

Vertaling

Mijnheer,

U hebt een te hoge dunk van mijn ¹Archimedes, maar ik weet ook dat hij nooit de dunk die u van hem moet hebben zal logenstraffen. Ik zal hem het titelblad van de ²*Selenographia* van [Joannes] Hevelius opsturen. Wanneer deze auteur mij geen deelgenoot zal maken van deze nieuwe wereld, dan schendt hij de rechten die ik mij daarop reeds heb verworven door de indeling van de ³mathematicus van Brussel, ⁴waarvan u het ontwerp zult hebben gezien, aangezien dat een zaak is die u raakt, ook vanwege uw aandeel.

Wat de ⁵lenzenmaker van Napels zal ⁶publiceren over de observaties die hij heeft gedaan met zijn telescoop van 15 en ⁷20 voet lengte is beter te aanvaarden dan dat waarop die schurk van een ⁸advocaat ons doet hopen met zijn instrument dat korter is dan de andere, maar wel verder zou reiken, hetgeen een paradox in de optica is. Ik zou willen dat die Napolitaanse waarnemingen ook bij ons zouden doorkomen, en, indien u wellicht in de gelegenheid bent voor mij dergelijke nieuwe uitgaven te pakken te krijgen op een of ander gebied van de filosofie, of wat voor ander onderwerp dan ook, dan zult u mij verplichten deze voor mij te laten aanschaffen zonder op de prijs te letten, welke ik gaarne zal voldoen, en ik wacht vervolgens op de nieuwe ⁹filosofie in quarto die u mij in het vooruitzicht stelt. De heer [Nicholas] Tassin zal het geld ervoor graag betalen, en ik zal opdracht geven het hem terug te betalen.

Momenteel, nu mijn ¹⁰jeugd is gerijpt tot het vermogen mooie en voortreffelijke zaken te kunnen beoordelen, vermaak ik mij er met meer genoegen mee dan ooit.

1. Christiaan Huygens.

2. Joannes Hevelius, *Selenographia* (Danzig 1647).

3. Michaël Florentinus van Langeren.

4. Michaël Florentinus van Langeren, *Plenilunii lumina Austriaca Philippica* (Brussel 1645).

5. Francesco Fontana.

6. Francesco Fontana, *Novae caelestium terrestriumque rerum observationes* (Napels 1646).

7. Mersenne spreekt in zijn brief aan Huygens van 3 januari 1647 (4510) over lenzen van 15 en 30 voet lengte.

8. Alexandre de Meru.

9. Pierre Mousnier, *Philosophiae tomus primus et Tractatus physicus de motu locali, cuncta excerpta ex praelectionibus Hon. Fabry* (Lyon 1646).

10. Toespeling op de derde alinea van Mersennes brief aan Huygens van 3 januari 1647 (4510).

Onze ¹¹musicus blijft zich goed gedragen en bevindt zich al te midden van een menigte van bijna twintig leerlingen. Daarbij hoop ik hem mettertijd nog meer te steunen.

De grote ¹²gambisten zijn weer vertrokken naar Kleef in het gevolg van mijnheer de ¹³keurvorst. Maar de ¹⁴beste van de twee zal terugkeren. Zijne ¹⁵Hoogheid heeft het gevraagd aan mijnheer de keurvorst en ik verwacht dat wij de voortreffelijke klavecijnist [Gottschalck] Beer, die ik al ¹⁶eerder in lovende termen heb genoemd, daaraan nog kunnen toevoegen. Zij zullen twee hoekstenen zijn, om een groter ensemble op te bouwen, dat ik nu ontwerp, als God het leven gunt aan Zijne Hoogheid. De gambist heet [Dietrich] Stoeffken en bezit een verschrikkelijke vaardigheid op dit instrument, waarop ik tot nu toe dacht uit te blinken in deze provincies, maar ik acht mijzelf niet in staat hem de loef af te steken. U hebt heel wat goeds gehoord, maar dit zal u toch verbazen.

Ik zie dat wij enig geduld moeten oefenen met betrekking tot dan weer de beschikbare tijd, dan weer de gezondheid van de heer [Robert] Ballard, en, aangezien de ¹⁷zaak niet van groot belang is, schik ik mij daarin gemakkelijk, alleen al vanwege de moeite die u doet. Ik vraag u om mondeling of schriftelijk aan de heer [Thomas] Gobert over te brengen (aangezien ik hem nu niet kan schrijven) dat ik enkele bassen die hem, naar ik zie, storen omdat ze boven de melodie uitkomen, zal transponeren. Ik zal dat aan zijn smaak toeschrijven, want zelf heb ik daarover een andere mening, die niet de moeite waard is om in een brief te worden uitgewerkt.

Ik wens u op mijn beurt het allerbeste voor het nieuwe jaar, voor het geval ik in gebreke ben gebleven, hetgeen nooit zal gebeuren waar ik de mogelijkheid heb om te getuigen dat ik ben,

mijnheer,

uw nederige en toegewijde dienaar
Constantijn Huygens.

Den Haag, 14 januari 1647.

11. D'Avril.

12. Dietrich Stoeffken en Walter Rowe.

13. Frederik Willem van Brandenburg.

14. Stoeffken.

15. Frederik Hendrik.

16. Er is geen brief van Huygens aan Mersenne bekend waarin Huygens over Beer schrijft. Óf het betreft een verloren gegane brief, óf Huygens vergist zich.

17. Het drukken van de *Pathodia*.

JOHN OGLE (BREDA)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
21 JANUARI [1647]
4526

Waarschijnlijk het antwoord op een verloren gegane brief van Huygens van begin januari 1647, die het antwoord is op Ogles brief van 29 december 1646 (4508A).

Samenvatting: Ogle verontschuldigt de afwezigheid van zijn zuster als gevolg van de weersomstandigheden en een zware verkoudheid. Zijn contacten met wetenschappers zouden hem bijna zijn wapens doen verruilen voor een filosofische loopbaan, wanneer het beroep hem niet zo vreemd was.

Verzonden met Swanns brief aan Huygens van 24 januari 1647 (4527). Huygens' antwoord, van februari 1647, is verloren gegaan. Ogle antwoordde daarop op 3 maart 1647 (4561).

Datering: De brief heeft geen jaartal. De inhoud maakt duidelijk dat het om 1647 moet gaan.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Add. Ms. 15903, fols. 125-126: brief (dubbelvel, 17,5x23cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4526, p. 376: samenvatting.

Namen: Gottschalk Beer; Frederik Hendrik; Samuel Johnson; Utricia Ogle; John Pell; William Swann.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: aire (lied); company (begeleiding); to compose (componeren); ditty (liedje); tune (melodie); voice (stem).

Transcriptie

A Monsieur

Monsieur Huguens, Signeur de Zulecom,

à La Hay.

Sir,

My sister bids me tell you that the suspicion of a frost hath bene the principle cause shee hath so long defer'd her journey to The Haghe. Thogh shee be very well contented here, shee is not altogether so posses't either with your aire, or the company, but that shee could suspend both upon so good termes as shee is well assured shee shall meet with there. But her feare is shee shall nothing answer your expectation and her owne desires, by reason of a raging cold which hath held her long, and much afflicted her head, and lungs, and caused such a stoppage in the pipes that, beside the self guilt shee hath of her inability to satisfie your judgment, shee hath much reason also to doubt the possibility of pleasing your eare, her voice being much impair'd and that causing a neglect in her of the exercise of these tunes which will grow less familiar if not more convers't withall. But it shall be my industry to keepe up the acquaintance thogh more then usuall harshnes pass betweene the ditty and her expression.

The conversation of Doctor Johnson, Monsieur Pell, and other scollars here have made me more then half contemplative. If I were not sworne to my sword, I could almost be persuaded to turne altogether philosopher. But being so much a stranger to that profession, I am loath to quit old acquaintance for new. Yet, if I thoght I should be forc't to spend another twelve months as voyde of action as these last, I should go neare to turne my hors and pistols into dogms and problemes. But, thogh your peace here seeme to persuade as much, yet there is fier enough in other countries to keepe the steele from rusting, which I shall not put to your triall, till I am convinc't that the good intentions I am confident His Highnes hath for me, are not capable of execution. I shall humbly intreate you as you see occasion not to suffer them to decay, but to keepe me still in his good opinion,

which you will have no whit the less reason to do if you please to beleve this truth, that I most infinitely desire to become his, and am already no less,

Sir,

your most humble servant
John Ogle.

Breda, January the 21.

My brother Swann will with this oportunity (I presume) let you understand his opinion concerning Monsieur Bear's intentions.

Vertaling

Aan de heer Huygens, heer van Zuilichem,

te Den Haag.

Mijnheer,

Mijn ¹zuster vraagt mij u te vertellen dat de verwachting van vorst de belangrijkste reden was haar reis naar Den Haag zo lang uit te stellen. Ofschoon zij hier heel tevreden is, is zij niet voortdurend bezig, noch met uw ²liederen, noch met de begeleiding, maar zij kan wat beide betreft nog wel wachten, zo zeker is zij van de goede omstandigheden die zij bij u zal aantreffen. Maar haar angst is dat zij niet zal voldoen aan uw verwachting, noch aan haar eigen verlangen, als gevolg van een zware verkoudheid, die haar hoofd en longen veel en langdurig heeft gekweld en zodanige verstoppingen heeft veroorzaakt in haar luchtwegen, dat zij, naast het schuldgevoel dat zij heeft vanwege haar onvermogen om uw oordeel tevreden te stellen, veel reden heeft om ook te twijfelen aan de mogelijkheid om uw oren te behagen, aangezien haar stem niet in orde is, hetgeen als gevolg heeft gehad dat zij het oefenen van deze melodieën heeft verwaarloosd, die minder vertrouwd worden als zij niet worden onderhouden. Maar ik zal mij beijveren om haar kennis ervan in stand te houden, ofschoon er een meer dan gebruikelijke heesheid staat tussen het liedje en haar voordracht.

De gesprekken met doctor [Samuel] Johnson, de heer [John] Pell en andere wetenschappers hebben mij meer en meer beschouwend gemaakt. Wanneer ik geen trouw had gezworen aan mijn zwaard, zou ik bijna ertoe worden gebracht om filosoof te worden. Maar omdat ik een vreemde ben in dat vak, ben ik ongenegen om een oude bekende te verlaten voor een nieuwe. Maar als ik eraan denk dat ik gedwongen zou worden nog eens twaalf maanden werkloos te zijn, zoals gedurende de afgelopen twaalf maanden, dan zou ik bereid zijn mijn paard en mijn pistolen om te ruilen voor dogma's en problemen. Maar, ofschoon uw vrede hier zo overtuigend schijnt, is er vuur genoeg in andere landen om het staal voor roesten te behoeden. Ik zal u dat niet aandoen, voordat ik ervan overtuigd ben dat de goede voornemens, die, naar ik verwacht, Zijne ³Hoogheid voor mij in petto heeft, niet uitgevoerd kunnen worden. Ik doe nederig een beroep op u, wanneer u een gelegenheid ziet, om die goede voornemens niet te laten wegwijnen, maar mij steeds in zijn goede dunk te houden, waar u geen greintje minder reden voor zult hebben, dan deze waarheid te geloven, namelijk dat ik wens voor altijd te worden zĳn, en reeds niet minder ben,

mijnheer,

1. Utricia Ogle.
2. Uit de *Pathodia*.
3. Frederik Hendrik.

uw nederige dienaar
John Ogle.

Breda, 21 januari [1647].

Mijn zwager [William] Swann zal bij deze ⁴gelegenheid (naar ik veronderstel) zijn mening laten weten
aangaande de bedoelingen van de heer [Gottschalck] Beer.

4. Swann aan Huygens, 24 januari 1647 (**4527**).

WILLIAM SWANN (BREDA)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
24 JANUARI 1647
4527

Samenvatting: Swann stuurt een brief van Beer aan Huygens [van 6 november 1646 (4479)] door aan Huygens. Hij is er van overtuigd dat Beer graag bij Frederik Hendrik in dienst wil treden, en stuurt een brief van hem aan Beer mee ter verdere verzending. Hij doet de groeten van Utricia Ogle, die door een verkoudheid haar stem kwijt is.

Bijlagen: Beer aan Huygens, 6 november 1646 (4479); Swann aan Beer, 24 januari 1647 [?] (verloren); John Ogle aan Huygens, 21 januari 1647 (Worp 4, nr. 4526, pp. 376).

Over een antwoord door Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 20x31cm, ab | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Swann] nr. 4, p. CCXLVII: volledig.
— Worp 4, nr. 4527, p. 376: volledig.

Namen: Gottschalck Beer; D'Avril; Frederik Hendrik; Utricia Ogle.

Plaats: Kopenhagen.

Glossarium: consort (muziekensemble); musyck (muziek); quyre (koor); voice (stem).

Transcriptie

To Monsieur

Monsieur de Zulekom, Conseller et Secrétaire de Son Altesse,

à La Haye.

Sir,

By this inclosed of ovr friend Monsieur Beer's, you may see I am not forgettfull of him, whom I have lett know how much hee is obliget unto you in remembring and wishing him wan of that quyre of musyck His Hyghnesse is now erecting, and to that end have desired him to lett mee know with all speed whether hee still was inclined to change his condition to live amongst more reasonabel creatures then now hee doth, especially in the knowledge of his faculty, which, if hee did, I doubtet not but that upon his earnest suit unt^l[o you], hee might upon this occasion feele effectually your faveur and inclination unto him. I doubt not, Sir, but hee will most gladly and speedely for that purpose make his addresses unto you, and withall to lett you know more particular his present condition there.

Sir, I doe heere send another inclosed to that end unto him, to haesten his answer, the directing of which I leave unto you, according to the postscript of his letter, which is the surest direction I can give.

My wife presents her humbel service to you and greefs much for the losse of her voice, which a | b | great could has taken from her, especially since shee hears of so rare a Frenshman that is come to you, but I hoope eere long shee will be fitt againe to beare her part in musyck with your consort, which I long to heare, as lykewise to assure you how much wee are,

1. Het papier is bevlakt en beschadigd.

Sir,

your most faithfull and humbel servant
W. Swann.

Breda, this 24 of January *anno* 1647.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Hoogheid,

te Den Haag.

Mijnheer,

Uit de bijgevoegde ²brief van onze vriend de heer [Gottschalck] Beer [aan u] kunt u zien, dat ik aan hem heb gedacht. Ik heb hem ³laten weten hoeveel hij aan u te danken heeft omdat u aan hem hebt gedacht en de wens te kennen heeft gegeven dat hij deel uit zou gaan maken van het ensemble dat Zijne ⁴Hoogheid nu wil oprichten. Om die reden heb ik hem gevraagd om mij ten spoedigste te laten weten of hij nog steeds bereid is zijn levensomstandigheden te veranderen en te komen leven tussen meer ontwikkelde personen dan tussen wie hij nu verkeert [in Kopenhagen], in het bijzonder op het gebied van zijn vak. Als hij dat zou doen (wat ik niet betwijfel na zijn verzoeken aan u), dan zou hij aan den lijve uw gunsten en welgezindheid jegens hem ondervinden. Ik twijfel er niet aan, mijnheer, dat hij zich bij de eerste gelegenheid hierover tot u zal richten en met name om u in kennis te stellen van zijn huidige levensomstandigheden aldaar.

Mijnheer, ik voeg ook een ⁵brief bij van mij aan hem, met hetzelfde doel en om zijn antwoord te bespoedigen. Het versturen ervan laat ik aan u over. Het adres onder zijn laatste ⁶brief is de beste aanwijzing die ik u kan geven.

Mijn ⁷vrouw laat u groeten. Zij betreurt het verlies van haar stem door een zware verkoudheid en dit des te meer sinds zij heeft ⁸gehoord van die uitmuntende ⁹Fransman die bij u is gekomen. Maar ik hoop dat zij over niet al te lange tijd weer in staat zal zijn haar muzikale bijdrage te leveren aan uw ensemble, dat ik ook verlang te horen, net zoals ik u wil verzekeren hoezeer wij zijn,

mijnheer,

uw trouwe en nederige dienaar,
William Swann.

Breda, 24 januari 1647.

2. Beer aan Huygens, 6 november 1646 (**4479**).

3. Swann aan Beer, 24 januari 1647 (verloren)?

4. Frederik Hendrik.

5. Swann aan Beer, 24 januari 1647 (verloren)?

6. Beer aan Huygens, 6 november 1646 (**4479**).

7. Utricia Ogle.

8. Heeft Huygens dit aan John Ogle geschreven als antwoord op diens brief van 29 december 1646 (Worp 4, nr. 4725, p. 444, aldaar gedateerd 1647)?

9. D'Avril.

ROBERT BALLARD (PARIS)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
25 JANUARI 1647
4535B

De eerste brief van Ballard aan Huygens.

Samenvatting: Ballard stuurt een eerste proefvel van de uitgave van Huygens' *Pathodia sacra et profana*, en hoopt dat alles naar wen is..

Primaire bron: Amsterdam, Universiteitsbibliotheek, PPA 558:19/1 (dubbelvel, 20x16,5 cm, ab|d; autograaf).

Uitgave: Leerintveld & Rasch 2018.

Door Huygens beantwoord op 4 februari 1647 (**4535A**)

Namen: Thomas Gobert.

Titels: *Pathodia*.

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Zuilchom, Conseil et Secrétaire de Monseigneur le Prince d'Orange et de Messieurs les États d'Hollande,

À La Haye

Monsieur,

Je vous envoye une espreuve de vostre ouvrage, pour sçauoir si le caractère et la forme vous plaist. Monsieur Gobert l'a vue et y a adjousté quelque peu de chose pour faciliter aux qui s'ils [=ils se] voudront servir. Vous ne prendrez pas garde, s'il vous plaist, à l'ordre de pages, ne l'ayant mis en une façon que pour vous donner les quatres entières. Mais quand ce viendra à l'impression, l'on ne tournera point sur chaque pseume et seront les deux pages l'un devans l'autre. Il y a aussi quelque notes qui ne viennent pas bien et mesme la feuille n'est pas bien imprimée, à quoy je vous supplie ne poin penser et croire que si j'ay quelque peu de capacité, elle sera employée pour vous, et que je tiens trop avantageux pour moy que ma petit profession vous plaise |b| et qu'elle soit assez heureux pour vous servir, ma plus haute passion n'estan que de vous tesmoigner que tout la gloire que je prétende au monde est borné par la qualité que je prétends avec vostre permission,

Monsieur,

De Vostre très-humble et très-obeissant serviteur,
Ballard.

De Paris, ce 25e Janvier 1647.

Vertaling

Ik zend u een proef van uw werk, om te weten of het [letter- en noten]type en de opmaak u bevallen. De heer [Thomas] Gobert heeft deze proef gezien en er enkele kleine dingen aan toegevoegd om het makkelijker te maken voor wie er zich van bedient. Let u alstublieft niet op de volgorde van de bladzijden omdat die alleen zo is om u vier hele [stukken] te geven.¹ Maar wanneer het gedrukt gaat worden, zal men geen enkele bladzijde

¹ De uitgave van de *Pathodia* is in-quarto, zodat een drukvel vier plus vier bladzijden bevat. Huygens' composities gaan steeds op twee bladzijden, dus één drukvel kan precies vier stukken bevatten, maar niet zodanig dat elk stuk een linker

binnen een psalm omslaan et zullen de twee bladzijden steeds naast elkaar staan. Er zijn ook enkele noten die niet goed staan en zelfs het blad is niet goed gedrukt, waarop ik u verzoek geen acht te slaan, en te geloven dat, als ik enige gelegenheid heb, dat die voor u zal worden gebruikt, en dat ik het voor zeer voordelig houd dat mijn bescheiden beroep u bevalt en dat dat beroep tamelijk gelukkig is u te dienen, omdat het mijn hoogste wens is u te kunnen verklaren dat alle roem die ik ter wereld kan bezitten gelegen is in de kwaliteit die ik meen te bezitten, met uw toestemming, van te zijn,

Mijnheer,

Uw nederige en gehoorzame dienaar,
Ballard.

Parijs, 25 januari 1647.

en een rechter bladzijde beslaat. De stukken staan dan eerder op de voor- en achterzijde van een blad en Ballards opmerking dient dan ook om duidelijk te maken dat deze opmaak niet de definitieve is.

RENÉ DESCARTES (EGMOND)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
4 FEBRUARI 1647
4535A

Antwoord op Huygens' brief van 7 januari 1647 (Roth 1926, nr. 104, pp. 249-250; Waard 15, nr. 1582, pp. 22-23).

Samenvatting: Descartes bedankt Huygens voor de abelmoszaden en zegt dit liever mondeling te hebben willen doen zodat zij zich ook hadden kunnen onderhouden over de muziektheorie, en Banaus ideeën daarover. Hij zal wachten tot het lente wordt. Wellicht zal hij nog eens over muziektheorie schrijven.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend. Descartes schreef opnieuw op 12 mei 1647 (Roth 1926, nr. 106, pp. 251-254).

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat. Ms. Fr. Nouv. Acq. 23084, fols. 213-214: brief (dubbelvel, 21x30cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Roth 1926, nr. 105, pp. 250-251: volledig.

— Adam 4R, pp. 790-791 = Roth 1926, pp. 250-251.

— Adam & Milhaud 7, nr. 579, p. 267: volledig

Naam: Joan Albert Ban.

Glossarium: musique (muziek).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuylichem, Chevalier, Conseiller et Secrétaire de Son Altesse,

à La Haye.

Monsieur,

Je pensois vous aller remercier de bouche pour les ambrètes que vous m'avez fait la faveur de m'envoyer, et apprendre aussy de vostre bouche les choses que vous avez remarquées touchant mes imaginations de musique. Mais le froid me retient au logis, et je pense que j'attendray à me donner l'honneur de vous voir jusques à ce que la saison soit plus douce.

Cependant je ne puis m'abstenir d'écrire ces lignes, pour vous prier de continuer en la volonté de me faire part de vos considérations sur le sujet de ma dispute avec Bannius, car je ne doute point qu'elles ne servent beaucoup à mon instruction, et si je ne meurs que de vieillesse, j'ay encore envie quelque jour d'écrire de la théorie de musique.

En quelque tems que je meure ou que je vive, je seray tousjours avec beaucoup de zèle,

Monsieur,

vostre très-humble et très-obéissant serviteur
Des Cartes.

D'Egmond, le 4 Février 1647.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, ridder, raad en secretaris van Zijne Hoogheid,

te Den Haag.

Mijnheer,

Ik was van plan u mondeling te bedanken voor de abelmoszaden die u mij hebt willen ¹sturen, en dan ook uit uw mond te vernemen wat u had op te ²merken aangaande mijn gedachten over de muziek. De koude doet mij echter thuis blijven, en ik denk dat ik zal wachten tot het seizoen wat vriendelijker is voordat ik mij de eer gun u op te zoeken.³

Toch kan ik mijzelf niet weerhouden deze regels te schrijven, om u te vragen door te gaan mij op de hoogte te willen houden van uw beschouwingen over het thema van mijn gedachtenwisseling met [de heer Joan Albert] Ban, want ik twijfel er niet aan dat zij veel tot mijn lering zullen bijdragen en wanneer ik niet anders sterf dan van ouderdom, zal ik ooit nog eens zin hebben om te schrijven over de theorie van de muziek.

Of ik nu dood of levend ben, ik zal altijd vol ijver zijn,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
René Descartes.

Egmond, 4 februari 1647.

1. Met Huygens' brief van 7 januari 1647 (Roth 1926, nr. 104, pp. 249-250; Waard 15, nr. 1582, pp. 22-23).

2. Verwijst naar de volgende passage uit Huygens' brief van 7 januari 1647: 'Je vous rends donc, tost ou tard, mes remerciemens très-humbles pour la très-bonne réfutation du pauvre Bannius. Il avoit besoin d'un censeur de vostre autorité, que seule il reconnoissoit parmi nous autres petits chiens, qu'il croyoit ne faire qu'aboyer. Cependant, j'ay creu avoir le mot à dire en ceste matière, et en suis encor d'avis, mais cela seroit long pour ce papier. À quelqu'entreveue nous nous en entretiendrons.' (Ik betuig u dus nederig, vroeg of laat, mijn dank voor de voortreffelijke weerlegging van onze arme [Joan Albert] Ban. Wat hij nodig had was een beoordelaar met uw gezag, dat hij als enige zou erkennen tussen ons kleine hondjes die hij alleen maar wat vond blaffen. Toch meende ik over deze materie een woordje te mogen zeggen, en ben ik nog steeds die mening toegedaan, maar dat zou te lang worden voor deze brief. Bij een of andere ontmoeting zullen wij ons erover onderhouden.) Huygens verwijst naar Descartes' ongedateerde brief aan Ban van eind 1640 of begin 1641 (Roth 1926, Appendix D, nr. 122, pp. 293-298; Adam 3R, pp. 829-834 = Roth 1926; Rasch 2005).

3. Descartes ging eind maart naar Den Haag.

ROBERT BALLARD (PARIJS)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
15 FEBRUARI 1647
4546

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens van begin februari 1647, als reactie op een proefvel van de *Pathodia*.

Samenvatting: Ballard is verheugd dat Huygens tevreden is met de eerste proef. Hij stelt voor dat Huygens niet de gehele oplage betaalt maar slechts het deel dat voor hem is. Hij wil wel drukproeven opsturen van het gehele werk, maar vreest dat daar vertraging uit voortkomt. Hij wacht ook nog op een titel en opdracht voor de *Pathodia*.

Verzonden samen met Goberts brief aan Huygens van 15 februari 1647 (**4547**). Huygens' antwoord is niet bewaard gebleven. Ballard antwoordde daarop op 7 maart 1647 (**4562**).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 20x16cm, ac | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Ballard] nr. 1, p. XXXIV: volledig.

— Worp 4, nr. 4546, p. 389: volledig.

— Guillo 2003, Vol. I, pp. 36-37: volledig.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: musique (muziek).

Transcriptie

À Monsieur

À Monsieur Huggens de Zulichem, Secréttaire de Monseigneur le Prince et de Messieurs des Estats de Hollande,

à La Haye.

Monsieur,

Je n'ay pas peu de satisfaction que ce premier coup d'essay vous ayt pleu. J'espère que le reste ne vous donnera pas moins de contentement, puisqu'il sera avec plus d'ordre et moins de faute, et dis plus, puisqu'il est besoin qu'il n'y en ayt point du tout l'*errata* à la fin d'un livre, n'estant bon que pour la lecture et non pour la musique. C'est à quoy je m'engage et promets de faire plustost deux fois l'ouvrage que vous n'en ayez la satisfaction entière.

Quand au mémoire que me mandez de tout vostre impression, comme il est grand, si vous trouviez bon de m'en faire donner un de ce que vous avez. Le reste vous seroit envoyé pour voir ce que vous agréeriez, et suivant vostre choix vous le mettré entre les mains. Que si pourtant vous le voulez entier, je ne manqueray au premier voyage de le faire | c | exactement.

Vous me marquez que vous seriez bien ayse de voir une espreuve de tout vostre ouvrage. J'en feray comme vous voudrez, et n'en appréhende que la longueur, estant obligé d'attendre vostre reponse pour faire tirer, comme j'ay attendu pour la première feuille et attends journellement tant pour le tître que pour l'épître dédicatoire, comme essentielle à vostre livre.

Voylà, ce me semble ce que je puis vous escrire sur ce sujet, et ne reste qu'à vous assurer que je ne fus jamais si heureux que lorsque ma profession vous a esté utile, puisqu'elle m'acquist auprès de vous la qualité que j'ay tant souhaité, qui est de vous estre toute ma vie,

Monsieur,

vostre très-humble et obéissant serviteur
Ballard.

De Paris, ce 15e Febvrier 1647.

Vertaling

Aan de heer Huygens van Zuilichem, secretaris van de prins en de heren Staten van Holland,

te Den Haag.

Mijnheer,

Het doet mij veel genoegen dat de eerste ¹proef u is bevallen. Ik verwacht dat u over de rest niet minder tevreden zult zijn, aangezien die met een betere indeling zal zijn en met minder fouten, en ik zeg ‘beter’, aangezien het van belang is dat er geen errata aan het einde van een boek zijn, aangezien dat slechts goed is voor leesboeken maar niet voor muziek. Daarvoor zet ik mij in en ik beloof het werk liever twee keer te doen dan dat u niet geheel tevreden ermee bent.

Wat betreft de ²rekening die u mij vraagt over de gehele oplage: omdat het om een groot bedrag gaat, [wil ik u vragen] of u het goed vindt mij er een te laten geven over het gedeelte dat u heeft. De rest zou u kunnen worden toegestuurd om te zien wat u schikt en volgens uw keuze zult u het ter hand nemen. Wanneer u toch het geheel wilt, zal ik niet nalaten met de eerste post dat in orde te maken.

U laat mij weten dat u graag een proef wilt zien van uw gehele werk. Ik zal het doen zoals u dat wenst, maar vrees alleen voor de tijd, aangezien ik moet wachten op uw antwoord om te kunnen drukken, zoals ik ook heb gewacht met het eerste blad en nog dagelijks zowel op de titel als op de opdracht wacht, die zo belangrijk zijn in uw boek.

Ziedaar, dat is wat het me lijkt dat ik u over dit onderwerp kan schrijven en er blijft verder niets over dan u te verzekeren, dat ik gelukkiger ben dan ooit, nu mijn beroep u ten dienste kan zijn, aangezien dat mij jegens u de hoedanigheid verleent die ik wens, namelijk te zijn heel mijn leven,

mijnheer,

uw nederige en toegewijde dienaar
[Robert] Ballard.

Parijs, 15 februari 1647.

1. Deze zin lijkt erop te wijzen dat Ballard reageert op een reactie van Huygens op het zenden van een drukproef van het eerste vel, bijvoorbeeld in de eerste dagen van februari 1647 verstuurd. Ballard moet dan zijn proef half januari hebben verstuurd, wellicht op 12 januari 1647, tegelijk met Mersennes brief van die dag (OC 1, nr. 27, pp. 59-60; Worp 4, nr. 4518, p. 373; Waard 15, nr. 1585, pp. 42-45).

2. Deze zin lijkt erop te wijzen dat Huygens voor de hele oplage wilde betalen, maar dat Ballard dat te ver vond gaan en alleen betaling wilde voor de exemplaren die hij Huygens in zijn bezit zou krijgen. Het geheel wekt de indruk dat Ballard na het drukken van elk vel aan Huygens zijn portie zond.

THOMAS GOBERT [PARIJS]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
[15 FEBRUARI 1647]
4547

Samenvatting: Gobert schrijft dat hij het eerste vel van Huygens' *Pathodia* opnieuw heeft laten corrigeren. Hij wil custodes plaatsen waar de bas boven de melodie gaat. De becijfering zal schaars zijn. Bij een passage in *Domine Deus meus* (*Pathodia* 4) heeft hij kleine maatstreepjes laten zetten om verwarring te voorkomen. Ook Ballard wil alles het liefst met basso continuo hebben, omdat tabulatuur niet meer wordt verkocht. Verder meldt hij de komst van een twintigtal musici uit Italië, die zullen optreden in Rossi's *Orfeo*.

Bijlage: Ballard aan Huygens, 15 februari 1647 (4546).

Datering: De brief heeft plaats- noch datumaanduiding. Jonckbloet veronderstelde een datum kort na 15 februari 1647. Worp plaatste de brief tussen twee brieven van 15 februari. Het lijkt inderdaad gerechtvaardigd te veronderstellen dat de brief gelijk met die van Ballard aan Huygens van 15 februari 1647 (4546) is geschreven en ook daarmee is verstuurd.

Of, wanneer en hoe Huygens op deze brief antwoordde, is niet bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 21x31cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Gobert] nr. 7, p. CCXVIII: volledig.

— Worp 4, nr. 4547, p. 390: volledig.

Namen: Robert Ballard; Jules Mazarin; Luigi Rossi; Nicholas Tassin.

Plaats: Italië.

Titels: *Pathodia*; *Domine Deus meus* (*Pathodia* 4); *Orfeo* (Rossi 1647).

Glossarium: barre (maatstreef); basse (baspartij); basse continue (basso continuo); castrat (castraat); chiffres (becijfering); clavecin (klavecimbel); guidon (custos); musicien (musicus); quinte (kwint); sujet (sopraanpartij); tablature (tabulatuur); tierce majeure (grote tert); tierce mineure (kleine tert).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Huygens, Secrétaire d'Etat de Son Altesse.

Monsieur,

Je vous écris ces lignes dans la chambre de Monsieur Tassin, où j'ay regardé l'espreuve que j'avès fait recoriger. J'apprens que Monsieur Ballard vous escript. Je l'en sollicité hier. Vous nous manderés, Monsieur, s'il vous plaist, si la chose est selon vostre désir. Je vous supplie, Monsieur, d'accorder et de vouloir que ces guidons soient mis ès lieux où la basse se trouvera plus haute que le sujet. Pour des chiffres, vous verés que selon vostre inclination il y en a peu. Je n'ay point jugé à propos d'en mettre davantage qu'ès lieux où l'on peu douter de la tierce majeure et mineure, lorsqu'elles ne se rencontrent point dans le sujet. Au lieu où il y a à *descentibus in lacum*», j'y ay fait mettre les petites barres que vous y treuverrés pour le souslagement de plusieurs qui, n'entendant point la ¹composition, pouroient faire toutes quintes ensemble.

Aussy Monsieur Ballard vous prie, Monsieur, de vouloir faire mettre partout des basses continues, et non point de la tablature. Cela satisfaira davantage ceus qui les acheperons, tout ce que le Sieur Ballard a imprimé cy-devant de tablature luy estant demeuré sur les bras, et aussy que ceux qu'il y auront, seront stylés à ladite basse continue, ou s'y stilleront, pour en avoir contentement, joint qu'ils pouront aussy servir pour le clavecin.

J'attenderé vous ordres pour les suivres entièrement. Cependant je continueré d'estre,

1. <commposition>.

Monsieur,

vostre très-humble et très-obbéissant serviteur
Gobert.

Je ne lairé point passer cette occasion sans vous dire qu'il est arivé icy une vintaine de musiciens d'Italie. Il y a quatre femmes et huit castrats, que Monsieur le Cardinal a fait venir. Ils concertent une Comédie que le Seigneur Louygy fait exprès, pour représenter au Carnaval. Quand je les auré distinctement entendu, je vous en manderé ce que j'en auré remarqué.

Vertaling

Aan de heer Huygens, staatssecretaris van Zijne Hoogheid.

Mijnheer,

Ik schrijf u deze regels in de kamer van de heer [Nicholas] Tassin, waar ik de ²drukproef heb gezien, die ik opnieuw had laten corrigeren. Ik verneem dat de heer [Robert] Ballard u schrijft. Ik heb hem gisteren daartoe aangespoord. U moet ons melden, mijnheer, alstublieft, of alles naar uw wens is. Ik verzoek u, mijnheer, om ermee in te stemmen dat er ³custodes worden ⁴geplaatst waar de bas hoger gaat dan de melodie. Wat betreft de becijfering zult u zien dat deze, in overeenstemming met uw voorkeur, spaarzaam is. Ik heb het niet nodig geoordeeld meer cijfers te plaatsen dan op de plekken waar men kan twijfelen tussen de grote en kleine tert, wanneer die niet in de melodie voorkomt. Bij de woorden ⁵«à descentibus in lacum» heb ik kleine maatstreepjes laten zetten die u er zult vinden ten gerieve van al diegenen die, omdat ze geen verstand hebben van de compositie[leer], daar allemaal kwintparallellen zouden kunnen maken.

De heer Ballard vraagt u ook, mijnheer, om overal een basso continuo te willen laten plaatsen en geen enkele tabulatuur. Dat zal de kopers meer tot tevredenheid stemmen: alles wat de heer Ballard tot nu toe in tabulatuur heeft gedrukt kan hij aan de straatstenen niet meer kwijt, en ook die stukken die hij nog zal uitgeven,

2. Vermoedelijk het eerste door Huygens gecorrigeerde en getourneerde vel.

3. Custodes zijn tekens die normaliter aan het einde van de notenbalk worden geplaatst en die naar de eerste noot op de volgende balk verwijzen.

4. In de desbetreffende passages staan de verwijstekens in de bas en een octaaf onder de genoteerde toonhoogten, zodat de speler(s) deze desgewenst een octaaf lager kan (kunnen) uitvoeren. Het volgende voorbeeld is het tweede systeem van de eerste compositie van de *Pathodia, Multi dicunt*. Onder de basnoot bij «salus» is een custos geplaatst, maar als men deze noot een octaaf lager neemt, zullen ook de twee volgende noten een octaaf lager gespeeld moeten worden:

dicunt anime mea, non est salus non est salus

5. *Domine Deus meus* (*Pathodia* 4), mm. 18-19:

uasti me saluasti me à descendentibus in lacum.

zijn voorzien van de voornoemde basso continuo, of zullen ervan worden voorzien, zodat hij er tevreden over kan zijn, omdat ze dan ook op klavecimbel kunnen worden gespeeld.

Ik wacht op uw opdrachten om ze geheel op te volgen. Intussen ga ik door te zijn,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
[Thomas] Gobert.

Ik laat deze gelegenheid niet voorbij gaan zonder u te zeggen dat er hier een twintigtal musici uit Italië is gearriveerd. Er zijn vier vrouwen en acht castraten bij die ⁶mijnheer de kardinaal heeft laten komen. Zij bereiden een ⁷opera voor die de heer Luigi [Rossi] speciaal maakt, om tijdens het carnaval op te voeren. Wanneer ik hen goed heb beluisterd, zal ik u melden wat ik erover heb op te merken.

6. Jules Mazarin.

7. Rossi's opera *Orfeo*, op tekst van Francesco Buti, ging op 2 maart 1647 te Parijs in het Palais Royal in première.

EWALD VON KLEIST (KLEEF)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
28 FEBRUARI 1647
4558

Samenvatting: Kleist hoopt dat zowel de dokter [Limonon?] als Stoeffken van enig nut kunnen zijn voor Frederik Hendrik.

Vermoedelijk door Stoeffken naar Huygens gebracht.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Bibl. Publ. Lat. 2212: brief (dubbelvel, 20x30cm, a | a; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4558, p. 394: samenvatting.

Namen: Frederik Hendrik; Dietrich Stoeffken.

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Sulehem, Conseiller et Secrétaire pour Son Altesse, Monsieur le Prince d'Orege,

à La Haye.

Monsieur,

Si Monsieur Steffcken n'est venu plustost, c'est bien malgré luy et moy, comme il vous dira. Je prie Dieu que le médecin que nous envoyons avec, et luy facent si bien leur mestier que Son Altesse s'en trouve utilement servie.

Je me tiendray tousjours heureux de pouvoir mériter vos bonnes graces à l'esgal que je les estime, estant,

Monsieur,

vostre très-humble serviteur
Ewald de Cleist.

Clève, le 28 de Février Anno 1647.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer,

Dat de heer [Dietrich] Stoeffken niet eerder is gekomen, is tegen zijn en mijn wil, zoals hij u zal zeggen. Ik bid God dat de ¹dokter die wij meesturen en ²hijzelf hun vak zo goed verstaan, dat Zijne ³Hoogheid daarbij werkelijk baat zal hebben.

Ik zal mij altijd gelukkig prijzen wanneer ik uw gunst evenveel verdien als ik die acht, omdat ik ben,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Ewald von Kleist.

Kleef, 28 februari 1647.

1. Wellicht Limonon, arts van Henri II van Orléans, hertog van Longueville, die Huygens vermeldt in zijn brief aan André Rivet van 2 maart 1647 (Worp 4, nr. 4559, p. 394). Longueville verbleef toen in Münster, zodat een route van de dokter over Kleef naar Den Haag niet onlogisch is.
2. Op 19 maart 1647 is een betaling gedateerd van *f* 300 aan ‘de musicus van zijne keurvorstelijke doorluchtigheid,’ vermoedelijk Stoeffken. Zie Jonckbloet 1882, p. CCXXIV.
3. Frederik Hendrik.

JOHN OGLE [BREDA]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
3 MAART [1647]
4561

Vervolg op Ogles' brief van 21 januari 1647 (Worp 4, nr. 4526, p. 376).

Samenvatting: John Ogle schrijft dat de Ogles wel naar Den Haag willen komen, maar dat het weer dat nog in de weg staat. Utricia's klavecimbel klinkt niet en haar keel is schor. Hij vraagt Huygens naar het effect van de aanbeveling van zijn zwager Swann voor Beer. Hij wijdt een kleine uiteenzetting aan de verrukking en de gevoelens die muziek kan oproepen.

Datering: De brief heeft geen plaats- en jaaraanduiding. Uit de inhoud blijkt dat het om 1647 moet gaan.

Over een antwoord door Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 15x20cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4561, p. 395: samenvatting.

Namen: Apollo; Gottschalck Beer; Midas; Utricia Ogle; Pan; Dietrich Stoeffken; William Swann.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: harmony (harmonie); musick (muziek); sonnet (lied); virginalls (klavecimbel); voice (stem).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuylecom, Secrétaire et Conseiller de Son Altesse le Prince d'Orange,

à La Haye.

Sir,

Our resolutions are now set and there is nothing but the weather interposes betweene our actions and our desires. My sister says her virginalls have no harmony, her sonnets sound flat, her voice hath a certaine tang like that of a paire of skates upon your ice. Yet for all this the place affords good aire and therefore shee hopes to come upon your less disadvantage to you, where shee is sure to meet with all the helps that may dispose her to your almost forgotten thing call'd musick.

My brother Swann hath written long since to Monsieur Beare, but I beleeve the frost prevents an answer. He hath givven you what accompt he could concerning him, but suspects they are not come to your hands, because you make no farther mention. I should be glad to heare that Monsieur Stepkins were setled there, not so much for his owne, as your contentment, because I perceive you receive much satisfaction from him.

I never am so much sensible of a dull soule in me as when I see how much your raptures exceed my vulgar thoughts in musick. It puts me in minde how much the understanding transcends the affections, for that delights its self in knowledg, these may be carried up in ignorance. And Midas hath his pleasure thogh Pan in his opinion carryd the bell from Apollo.

I presume you have so full a confidence of my desires to serve you, that I shall not need to implore your faith in beleiving how much I am

Sir,

your most humble servant
John Ogle.

March 3^d.

My little family here present you with their humble services.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, secretaris en raad van Zijne Hoogheid de prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer,

Onze beslissing is genomen en niets kan er nog tussen onze wensen en daden komen behalve het weer. Mijn ¹zuster zegt dat haar klavecimbel geen toon meer heeft, dat haar liederen mat klinken en dat haar stem op een bepaalde manier knarst, zoals een paar schaatsen over het ijs in uw land. Desondanks heeft de plaats een gezonde lucht en daarom hoopt zij bij minder ongunstige omstandigheden in dit land bij u te komen, waar zij alle hulp verwacht te krijgen die zij nodig heeft om weer gericht te kunnen zijn op uw bijna vergeten liefhebberij, namelijk de muziek.

Mijn zwager [William] Swann heeft lang geleden de heer [Gottschalck] Beer ²geschreven, maar ik geloof dat de vrieskou het een antwoord op zich doet laten wachten. ³Hij heeft u iedere ⁴voorspraak gegeven die hem mogelijk was wat ⁵hem betreft, maar hij vermoedt dat die niet bij u is terechtgekomen, omdat u er verder geen gewag van maakt. Ik had graag vernomen dat de heer [Dietrich] Stoeffken zich hier had gevestigd, niet zo zeer voor zijn eigen als wel voor uw voldoening, want ik begrijp dat u erg tevreden over hem bent.

Ik ben me nooit zozeer bewust van mijn saaie geest als wanneer ik zie hoe uw ⁶vervoering mijn alledaagse muzikale gedachten te boven gaat. Het herinnert me eraan hoezeer het verstand het gevoel overstijgt, omdat het eerste zichzelf met kennis in verrukking brengt, en het laatste zich gemakkelijk verliest in onwetendheid. ⁷En laat Midas zijn plezier beleven, ⁸omdat Pan naar ⁹zijn mening Apollo overtrof.

Ik veronderstel dat u zo'n geloof heeft in mijn wens u te dienen dat ik niet uw overtuiging hoeft af te smeken om te geloven hoezeer ik ben,

mijnheer,

uw nederige dienaar
John Ogle.

3 maart [1647].

Mijn kleine ¹⁰familie hier brengt u hun groeten over.

1. Utricia Ogle.

2. Swann aan Beer, 24 januari (verloren)?

3. William Swan.

4. Swann aan Huygens, 24 januari 1647 (**4527**).

5. Gottschalck Beer.

6. *Pathodia*.

7. Deze zin verwijst naar de muzikale wedstrijd tussen Pan (op zijn panfluit) en Apollo (op zijn lier), op uitdaging van Pan. Iedereen beschouwde Apollo als winnaar behalve Midas, wiens oren hiervoor als straf door Apollo in ezelsoren werden veranderd. Met Apollo moet hier naar Huygens' zijn verwezen. Met Pan wordt vermoedelijk de gemiddelde musicus bedoeld, die alleen door onkundigen en per vergissing boven Huygens kan worden gesteld.

8. Ogle schrijft <thogh> = although = hoewel, maar dat lijkt hier niet zinvol.

9. Die van Midas.

10. Op dat moment woonden niet alleen William Swann, Utricia en John Ogle te Breda, maar ook nog Utricia's en Johns broers Cornelius en Thomas Ogle.

ROBERT BALLARD (PARIJS)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
7 MAART 1647
4562

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens, het antwoord op Ballard's brief van 15 februari 1647 (4546).

Samenvatting: Ballard weerspreekt dat zijn lage tempo zou voortkomen uit een gebrek aan belangstelling. Hij moet wachten op het eerste blad en ook op Huygens' wensen aangaande kopregels. Hij wijst Huygens' verzoek af de tekst van de psalmen cursief te zetten.

Over Huygens antwoord is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Bibl. Publ. Lat. 2212: brief (dubbelvel, 21x32cm, ac | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 4, nr. 4562, pp. 395-396: volledig.

— Guillo 2003, p. 37: volledig.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: air (lied); notte (noot); pseume (psalm).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Huggene, Secrétaire de Monseigneur le Prince d'Orange et de Messieurs les États,

à La Haye.

Monsieur,

Je ne sçay pourquoy il faut que l'on vous ayt fait croire que j'aye des affaires plus pressantes que celles de vous servir et qui m'empesche[nt] de songer à ma profession. Ce ne peut estre que quelque jaloux du bonheur que je possède en vous servant, qui veut vous destourner de l'honneur que vous me faites. Mais je suplie vostre bonté de n'y adjouster point de foy et tenir pour certain que le seul but que j'aye est celuy de vous plaire et tascher par mes petits services à acquérir l'honneur de vostre bienveillance, en me jugeant bien dans vostre esprit.

Il est vray que vous vous pouvez plaindre de peu de diligence, mais comme j'attendois pour commencer par la première feuille à prendre mes mesures justes, et aussi le tiltre necessaire pour mettre sur chaque page, ne sçachant pas vostre dessein, si vous vouliez y mettre vostre nom ou seulement le nombre du pseume.

J'ay creu estre à propos de différer jusques à ce que j'en fusse plainement instruit, et néantmoins vostre lettre n'en fait point mension; mais bien de la lettre qui est sous la notte que vous desirés Italienne au lieu de Romaine, ainsi que nous l'appelons, et qui ce me semble pour le Latin seulement n'a pas mauvaise grace, n'ayant point imprimé de pseume qu'en cette lettre. Mais pour les airs François et Italiens, ils seront à l'ordinaire, c'est à dire, en lettre Italienne, comme vous l'avez veu par si-devant en nos livres d'airs. Celà pourtant m'embarasse, et voudrois, s'il se pourroit, voler jusques en Holande pour en sçavoir présentement vostre volonté, comme de tout ce que je vous demande encor, toute chose estant prest pour travailler prestement et en diligence. Mais comme l'ordre fait la beauté et donne de l'estime à tout, pour un peu différer, ce n'est pas tout perdre, et la promptitude que l'on y apporte a peu après récompensée à bien le temps perdu.

| c | Excusez donc encor un peu de remise, pour ne vouloir pas manquer et par la crainte que j'ay de ne pas vous plaire, puisqu'en toutes façons je ne souhaite que de vous contenter et suivre absolument vos volontés, lesquels j'observeray inviolablement, comme aussi la qualité que je vous suplie d'agrèer,

Monsieur,

vostre très-humble et obéissant serviteur
Ballard.

De Paris, ce 7e Mars 1647.

Vertaling

Aan de heer Huygens, secretaris van de prins van Oranje en de Heren Staten,

te Den Haag.

Mijnheer,

Ik weet niet waarom men u heeft laten geloven dat ik dringender zaken te doen heb dan die er zijn om u te dienen, en dat die mij verhinderen om aan mijn vak te denken. Het kan alleen iemand zijn die jaloers is op het geluk dat ik heb u te mogen dienen, en die u wil afhouden van de eer die u mij doet. Maar ik doe een beroep op uw goedheid om hieraan geen enkel geloof te hechten en er zeker van te zijn dat het enige doel dat ik heb, is om u een genoegen te doen en om door mijn kleine diensten de eer van uw welgezindheid te verkrijgen, terwijl u een gunstig oordeel over mij koestert.

Het is waar dat u zich kunt beklagen over mijn geringe voortvarendheid, maar [dat is] omdat ik wachtte met het beginnen met het eerste blad tot ik mijn juiste maten kon nemen, en ook op de titel die boven iedere bladzijde moet worden gezet. Omdat ik niet wist of u er uw naam zou willen neerzetten of alleen het nummer van de psalm, achtte ik het terzake om te wachten tot ik daarvan geheel op de hoogte was, en niettemin maakt uw brief daarvan geen melding. Maar wel van welke letter genomen moet worden onder de noten, waar u cursief wilt in plaats van romein, zoals wij dat noemen en welke [laatste] mij alleen voor de Latijnse psalmen niet slecht lijkt, aangezien psalmen altijd met deze letter worden gedrukt.¹ Maar voor de Franse en Italiaanse liederen zullen we de gewone, dat wil zeggen de cursieve letter nemen, zoals u dat eerder hebt gezien in onze boeken met liederen. Dat brengt mij toch in problemen en ik zou, als dat zou kunnen, naar Holland willen vliegen om op dit moment uw wensen daaromtrent te leren kennen, zoals over alles wat ik u nog verder vraag, omdat alles klaar staat om snel en voortvarend te kunnen werken. Maar omdat de indeling [van de bladzijde] de schoonheid bepaalt en aan alles cachet geeft, betekent een beetje uitstel niet dat alles verloren is en de snelheid waarmee men eraan werkt heeft even later de verloren tijd weer goedgemaakt.

Vergeef mij dus nog een kleine vertraging, om niet in gebreke te willen zijn en uit angst dat ik u niet tevreden stel, aangezien ik op alle manieren slechts wens u naar tevredenheid te dienen en uw wensen geheel en al te vervullen, die ik onaantastbaar zal naleven, zoals ook de hoedanigheid die ik u vraag te aanvaarden [dat ik ben],

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Robert Ballard.

Parijs, 7 maart 1647.

1. Toch zouden uiteindelijk de teksten van de psalmen in de *Pathodia* ook cursief worden gezet.

MARIN MERSENNE [PARIJS]
AAN [CASSIANO DAL POZZO (ROME)]
6 MEI 1647
4583A

Antwoord op een verloren gegane brief van Dal Pozzo van rond 1 april 1647.

Samenvatting: Mersenne kondigt het verschijnen van verschillende boeken aan, waaronder dat van Huygens' *Pathodia*, waarvan hij wil dat Dal Pozzo die aan zijn Romeinse vrienden zal voorleggen. Verder bespreekt hij werk van Hobbes, Saumaise, en anderen.

Dal Pozzo's antwoord is niet bewaard gebleven. Mersenne antwoordde daarop op 13 september 1647 (Waard 15, nr. 1671, pp. 414-416).

Primaire bron: Montpellier, Bibl. Ecole de Médecine, Ms. 268, fols. 128, 131: brief (dubbelvel, abc | d, 16x22cm; autograaf). (Fols. 129-130 is Mersennes brief aan Dal Pozzo van 20 februari 1647 [Waard 15, nr. 1603, pp. 108-111].)

Vroegere uitgave: Waard 15, nr. 1626, pp. 221-224: volledig.

Namen: Archimedes [Christiaan Huygens]; Aristoteles; Antonio Barberini; Carlo Antonio dal Pozzo; Pierre Dyeuré; Galenus; Galileo Galilei; Christiaan Huygens; Athanasius Kircher; Mohammed; Antonio Nardi; Blasio Picardo (Blaise Picard? << Frans boekhandelaar in Rome?)); Claude Saumaise; Willem II.

Plaatsen: Frankrijk; Nederland.

Titels: *Pathodia*.

Glossarium: air (lied); cantio (lied); cantus (lied); musicus (musicus); partie (partij); philomusicus (muziekkliefhebber); sonus (toon).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur le Cavalier del Pozzo,

à Rome.

Colendissimo meo Domino,

Quam ego foelix qui tantum amicum reperero qui meos characteres suâ benevolentîâ complecti et utcumque deformes perlegere. Quid igitur præstare non debeam, quo illius gratiam demerear? Quidquid occurrerit quod illius animum exhilarare possit. Age igitur; incipiamus, idque à libris quorum unus est præclara versio Alcorani Mahumedis ex Arabo, Gallico idiomate. Est eodem idiomate Magnum Cæremoniale Galliæ 3 voluminibus.

Excuduntur 49 præclaræ cantiones, vocamus Airs à deux parties, ab egregio musico Hugenio, qui est Principi *d'Oranges* à Secretis et in Hollandiâ potentissimus. Contendit in eo libro, qui hîc imprimitur, se Gallos omnes superare ob B" 2ÎH et efficaciam sonorum quam tribuit suis cantibus. Volo te virum incomparabilem unum exemplar habere cum liber impressus fuerit, ut amicorum Romanorum Philomusorum sententiam explores, num tandem ille Hollandus seu Batavus cæteris mortalibus antistet. Ut ut sit, si quæ accepi ab ejus filio 17 anno nato circa geometrica ab eo juvene processerint, jam illum ausim Archimedi comparare.

Gaudeo de illo Medici de elementis libro, si non fuerit secutus Aristotelem et Galenum instar captivi, sed ad exemplum magni vestri Galilæi volarit altius et ex propriis omnia dixerit. Quod vix credo. Quid enim à Medicis unquam sperare debemus, Galenicæ familiæ assertis? A Nardio vestro pulchriora sperare ausim, si quando veternum excutiat stetque philosophico libro promisso.

Brevi etiam liber De cive, imperio et religione (quem 1^æ editionis me ad Franciscum Cardinalem ante multos annos misisse memini, licet in illius ante 3 annos bibliothecâ illum videre non potuerim) nobis 2^æ

editionis ante nobis ex Hollandiâ adierit, | b | pro quo libro devorando paret dominus meus suos oculos et de lecto libro liberum suum iudicium mihi proferat. In hoc autem libro, vel aliis mittendis, utar aliquo bibliopolâ nostro qui res suas habuerit cum vestro Blasius Picardo, nisi tamen me de aliâ viâ et occasione monueris.

Porrò maximas habeo gratias de doppiâ meo nomine nostro Dyæro datâ, quam non cessabo quin variis libris ad te missis abundè compensaro. Sed et duplices habeo gratias de ulteriore dandâ si foret opus.

Nunquid et nobilem fratrem quibusdam verbis compellare mihi liceat, ut ei de labore eundi et dandi dopiam gratias habeam. Habeat igitur quod sequitur unde gaudeat.

Certum est maximum caput humanum capillatissimum non plures capillos habere quam 187024: totidemque viribus cor subsilire spatio undecim dierum, 33 minorum et 4 secundorum, et tamen nostri omnes capilli, quos numeravi, etiam à Deo numerati sunt: Nunquid libenter optimus frater toties libentissimè gratias aget providentiæ divinæ adèdè singulari? Cui vel capilli nostri curæ sint; neque enim numerare solemus et impedire ne pereant quæ non curamus.

Imprimitur in Hollandiâ Salmasii liber de anno climacterico et De militiâ vetere et novâ. Sed profundius meo cordi desiderium imprimitur quo ductus, Deum Optimum Maximum venerer, tibi et toti fraternæ familiæ quodcumque optimum liberali manu largiatur.

Si Pater Kirkerus occurrat, illum meo nomine salutari pervelim qui etiam scire possit se nullâtenus detexisse arcanum pro coloribus, de quo loquitur in suo libro ut ipse rescivi à fratre seculari sacerdote Patre Franc. de la Noue, qui hoc arcano suo ita gaudet in sinu ut nulli velit aperire. Odit anima mea hujuscemodi arcanarios, cum omnia | c | viris honestis debeant in hoc genere detegi, ut tandem ulterius progredi possint et ad artium apicem pertingant.

Porrò exciderat ab Hollandis nuper circa meridianum orientalem tantam insulam detectam ut totam Europam superet, in quâ politissimi homines reperti, qui, cum hâctenus se solos in mundo credidissent, rapti sunt gaudio, quod tandem accedentes ad se viderint alios homines, scilicet Batavos.

Lux luci adierit, et plura tunc scribam. Quod si fecerim longior, parcat mihi Tua Benignitas, quam ita fatigavero, meque semper credat obsequentissimum Mersennum suum.

6 Maji, nobis ab initio crudelis, ventis, pluviâ, frigore.

Est et liber Gallicus de longitudine in 4° bene impressus.

Vertaling

Aan de heer dal Pozzo, ridder,

te Rome.

Edele heer,

Hoe gelukkig ben ik die zo'n vriend heeft gevonden die mijn handschrift met zijn welwillendheid aanvaardt en het, hoe slordig het ook is, doorleest! Wat moet ik niet doen om die gunst van hem te verdienen? Alles wat mij te binnen zal schieten dat zijn geest in verrukking kan brengen. Vooruit dan: wij beginnen met de boeken, waarvan het eerste de Koran van Mohammed is, uit het Arabisch in het Frans vertaald. In dezelfde taal is het grote Ceremoniale van Frankrijk, in drie delen.

Er worden ¹39 voortreffelijke ²gezangen gedrukt die wij *Airs à deux parties* noemen, door de voortreffelijke musicus [Constantijn] Huygens, secretaris van de ³prins van Oranje en in Holland een machtig man. Hij beweert dat hij in dit boek, dat hier wordt gedrukt, alle Fransen overtreft door ⁴het pathos⁴ en de

1. Mersenne schrijft 49, maar dat is een vergissing.

2. *Pathodia*.

3. Willem II.

werkzaamheid van de tonen, die hij aan zijn gezangen heeft toegekend. Ik wil dat u, waarde heer, een exemplaar ontvangt wanneer het boek is gedrukt, opdat u de mening van uw bevriende Romeinse muziekminnaars kunt peilen, of deze Hollander of Nederlander inderdaad de overige stervelingen overtreft. Hoe het ook zij, voor het geval dat wat ik van zijn 17-jarige ⁴zoon heb ontvangen op meetkundig gebied zich zo vanaf zijn jeugd zal voortzetten, zou ik hem al met Archimedes durven vergelijken.

Ik verheug mij over het Medicese ⁵boek over de hemellichamen, als het niet Aristoteles en Galenus als een slaaf zal hebben gevolgd, maar naar het voorbeeld van uw grote landgenoot Galileo hoger zal hebben gereikt en alles uit eigen waarnemingen zal hebben weergegeven. Wat ik mij nauwelijks kan voorstellen. Wat moeten wij immers ooit van de Medicis verwachten dan de vaststellingen van de school van Galenus? Ik durf van uw [Antonio] Nardi mooiere zaken te verwachten als hij eens zijn traagheid van zich afschudt en zich werpt op zijn beloofde ⁶boek op het gebied van de filosofie.

Binnenkort zal ook het boek *De cive, imperio et religione* (waarvan ik mij herinner vele jaren geleden de eerste ⁷druk aan de Franse ⁸kardinaal te hebben gezonden, al kon ik het drie jaar geleden in zijn bibliotheek niet vinden) hier in een tweede ⁹druk uit Holland eerder dan van ons beschikbaar zijn, voor het verslinden van welk boek u uw ogen ogen moet voorbereiden en waarover u na lezing mij vrijuit uw mening moet geven. Wat betreft dit boek, of wat betreft andere die moeten worden gezonden, zal ik gebruik maken van een boekhandelaar alhier die zaken doet met uw stadgenoot Blasius Picardus, tenzij u me over een andere weg of gelegenheid inlicht.

Verder dank ik u zeer voor de ¹⁰*doppia* die u uit mijn naam aan mijn landgenoot [Pierre] Dyeuré hebt gegeven; ik zal niet vergeten hoeveel boeken ik aan u moet sturen om u daarvoor voldoende schadeloos te stellen. Maar ik ben u dubbel dankbaar als het de laatste was die u moest geven. Het is mij ook wel toegestaan enkele woordjes te richten tot uw edele broer [Carlo Antonio dal Pozzo], dat ik hem dankbaar ben voor het gaan en het geven van de *doppia*. Moge daarom wat volgt iets hebben waaraan hij genoeg beleeft.

Zeker is het dat het grootste hoofd met de meeste haren niet meer haren heeft dan 187024 en dat even vaak door de lichaamskrachten het hart klopt in de tijd van 11 dagen, 33 minuten en 4 seconden en toch zijn al onze haren die ik heb geteld ook door God geteld. Uw beste broer kan toch niet even vaak oprecht dankbaar zijn voor deze zo unieke goddelijke voorzienigheid? Aan deze voorzienigheid gaan zelfs onze haren ter harte. Want wij zijn niet gewoon te tellen, en te verhinderen datgene verloren te laten gaan waarvoor we niet zorgen.

In Holland wordt het boek van [Claude] Saumaise ¹¹'De anno climacterico' en ¹²'De militiâ vetere et novâ' gedrukt. Maar dieper in mijn hart wordt de wens gedrukt dat - ik smeeke het de almachtige God - Hij aan u en de hele familie van uw broer al het goede met vrijgeevige hand uitdeelt.

Als pater [Athanasius] Kircher eens langskomt, zou ik graag willen dat u hem uit mijn naam groet; hij die ook kan weten of hij zijn geheim over de kleuren geenszins heeft onthuld waarover hij in zijn boek spreekt, zoals ik zelf te weten ben gekomen van de seculiere priester pater François de la Noue, die zó verheugd is over dit geheim in zijn borst dat hij het aan niemand wil tonen. Mijn geest haat dit soort schatbewaarders, omdat het hun plicht is alles in dit opzicht aan eerbare mannen te onthullen, opdat ze nog verder vooruit kunnen gaan en tot het toppunt van de kennis kunnen komen.

Verder was ik vergeten te melden dat door de Hollanders rond de oostelijke meridiaan onlangs een ¹³eiland is ontdekt dat zo groot is dat het groter is dan heel Europa, waarin zeer beschaafde mensen voorkomen die, omdat ze tot nog toe meenden alleen in de wereld te zijn, door vreugde zijn meegsleept omdat ze toch andere mensen, en wel Hollanders, tot zich zagen komen. Het licht zal er morgen weer zijn, en dan zal ik nog meer

4. Christiaan Huygens.

5. Vincenzo Renieri, *Tabulae motuum caelestium universales ... Mediceae nuncupatae, nunc verò auctae* (Florence 1647).

6. Vermoedelijk Antonio Nardi's 'Scene,' nooit verschenen, maar in handschrift in Florence, Biblioteca Nazionale, Ms. Gal. 130.

7. Thomas Hobbes, *Elementorum philosophiæ sectio tertia, De cive* (Parijs 1642).

8. Antonio Barberini.

9. Thomas Hobbes, *Elementorum philosophiæ sectio tertia, De cive* (Amsterdam 1647).

10. Goudstuk ter waarde van een pistool en Louis d'or.

11. Claudius Salmasius, *De annis climactericis et antiquâ astrologiâ diatribæ* (Leiden 1648).

12. Claude Saumaise, *De re militari Romanorum liber* (Leiden 1657).

13. Vermoedelijk Nieuw-Zeeland, in 1642 door Abel Tasman ontdekt.

schrijven. Als ik het te lang heb gemaakt, zult u mij verontschuldigen dat ik u zo heb vermoeid, en geloven dat ik altijd zal zijn uw toegewijde [Marin] Mersenne.

6 mei [1647], vanaf het begin met heel slecht weer, wind, regen en koude.

Het Franse boek over de lengte[berekeningen] is in-quarto mooi gedrukt.
